

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики**

**«Соціально-економічний розвиток територіальної громади в
зоні впливу обласного центру
(на прикладі Мамаївської територіальної громади)»**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4-го курсу, 402 групи
спеціальності 106 Географія ОПП
“Регіональний розвиток
і просторове планування”

Полянський Олександр Михайлович

Керівник:

Заблотовська Наталія Василівна

кандидат географічних наук, доцент

До захисту допущено на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2025 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Косташук І.І

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Полянський Олександр

*Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 10 - природничих наук, спеціальності 106 - географія, ОП «Регіональний розвиток просторове планування» кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. м. Чернівці
Україна. 2025.*

Соціально-економічний розвиток територіальної громади в зоні впливу обласного центру (на прикладі Мамаївської територіальної громади)

Анотація. Розглянуто особливості соціально-економічного розвитку Мамаївської територіальної громади Чернівецької області в умовах просторової взаємодії з обласним центром. Проаналізовано ключові аспекти функціонування громади в контексті децентралізації, зокрема демографічну ситуацію, економічну активність, стан інфраструктури, соціальну сферу та екологічну складову. Досліджено вплив близькості до міста Чернівці на формування центр-периферійних взаємин, а також на зміни в структурі зайнятості та міграційних процесах. Особливу увагу приділено потенціалу сталого розвитку громади, її адаптивності до нових викликів та залученню інноваційних підходів до управління. Представлено результати SWOT-аналізу та соціологічного опитування, які дали змогу визначити сильні та слабкі сторони громади, можливості та загрози її подальшого розвитку. Запропоновано конкретні рекомендації щодо стратегічного планування з урахуванням соціально-економічної специфіки Мамаївської громади.

Ключові слова. Мамаївська громада, соціально-економічний розвиток, центр-периферійні взаємини, обласний центр, децентралізація, сталий розвиток, регіональне планування, SWOT-аналіз, просторовий вплив, Чернівецька область

ANNOTATION

Oleksandr Polyanskyi

Applicant for the first (Bachelor's) level of higher education in the field of knowledge 10 – Natural Sciences, specialty 106 – Geography, Educational Program «Regional Development and Spatial Planning» of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine. 2025.

Socio-economic development of a territorial community in the zone of influence of the regional center (using the example of the Mamayev territorial community)

Abstract. The study analyzes the specific features of socio-economic development in the Mamaivtsi territorial community of Chernivtsi Oblast, taking into account its spatial interaction with the regional center. Key aspects of the community's functioning are analyzed in the context of decentralization, including the demographic situation, economic activity, infrastructure condition, social sphere, and environmental component. The influence of proximity to the city of Chernivtsi on the formation of center-periphery relations is investigated, along with its impact on employment structure and migration dynamics. Special attention is paid to the community's sustainable development potential, its adaptability to emerging challenges, and the adoption of innovative governance approaches. The results of a SWOT analysis and sociological survey are presented, which enabled the identification of the community's strengths, weaknesses, opportunities, and threats to its future development. Specific recommendations are proposed for strategic planning, taking into account the socio-economic characteristics of the Mamaivtsi community.

Keywords. Mamaivtsi community, socio-economic development, center-periphery relations, regional center, decentralization, sustainable development, regional planning, SWOT analysis, spatial influence, Chernivtsi Oblast.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Застосування ідей, результатів та текстів наукових досліджень інших авторів

з відповідними посиланнями

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	9
1.1 Дослідження поняття "територіальна громада" та її функцій.....	9
1.2 Аналіз поняття "соціально-економічний розвиток" та оцінка показників його рівня	16
1.3Методи дослідження соціально-економічного становища на рівні територіальної громади	19
Висновок до Розділу 1	22
РОЗДІЛ 2.ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ	24
2.1 Географо-краєзнавча характеристика громади.....	24
2.2 Суспільно географічні чинники соціально економічного розвитку	28
2.3 Дослідження впливу обласного центру на розвиток територіальної громади.....	32
Висновок до Розділу 2	42
РОЗДІЛ 3.МАМАЇВСЬКА ГРОМАДА: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ТА ВЗАЄМОВІДНОСИНИ З ОБЛАСНИМ ЦЕНТРОМ.....	44
3.1 Аналіз соціально-економічного стану Мамаївської громади.....	44
3.2 Взаємодія Мамаївської громади з обласним центром	52
3.3 Оцінка потенціалу сталого розвитку Мамаївської громади	60
Висновок до Розділу 3	72
РОЗДІЛ 4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАМАЇВСЬКОЇ ГРОМАДИ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЇЇ ВЗАЄМОДІЇ З ОБЛАСНИМ ЦЕНТРОМ.	74
Висновок до розділу 4	85
ВИСНОВКИ.....	87
Список використаних джерел	89
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Тема дослідження є досить актуальною, оскільки соціально-економічний розвиток територіальних громад є одним з важливих аспектів сучасного розвитку суспільства в Україні зважаючи на реформу децентралізації та перенесення обов'язку по соціально-економічному розвитку з центральної влади на органи місцевого самоврядування, завдання з дослідження, аналізу та плануванню розвитку громад більшою мірою перейшли до влади на місцях.

Обласні центри, як правило, мають значний вплив на розвиток територій, що знаходяться в їх зоні впливу. Мамаївська громада являє собою цікавий об'єкт дослідження, оскільки знаходиться в зоні впливу обласного центру та має певні специфіки розвитку. Дослідження соціально-економічного розвитку цієї громади дозволить визначити особливості впливу обласного центру на розвиток території та виявити потенціал для подальшого розвитку території.

Крім того, результати дослідження можуть бути корисними для визначення ефективності державної політики щодо розвитку територій, що знаходяться в зоні впливу обласних центрів. Також, дослідження може виявити можливість для розвитку співпраці між Мамаївською громадою та обласним центром у певних напрямках.

Дослідження також може допомогти виявити проблеми, з якими стикається Мамаївська громада та запропонувати шляхи їх вирішення. Результати дослідження можуть бути корисними для місцевої влади та громадськості у розробці стратегії розвитку території. Крім того, дослідження може стати підґрунтям для подальших досліджень у цій області.

Отже, актуальність теми полягає не лише в її прикладному значенні, але й у можливості здійснення практичних заходів на основі отриманих результатів. Конкретні питання, які можуть бути вивчені в рамках даного дослідження, включають, зокрема, рівень розвитку соціально-економічної

інфраструктури, галузеву структуру економіки, зайнятість населення та інші аспекти.[1]

Об'єктом дослідження виступає Мамаївська територіальна громада. **Предметом** дослідження - соціально-економічний розвиток територіальної громади яка перебуває в зоні впливу обласного центру, а також аналіз та оцінка процесів соціально-економічного розвитку Мамаївської громади.

Метою даної кваліфікаційної роботи є аналіз соціально-економічного розвитку Мамаївської громади, що знаходиться в зоні впливу обласного центру, та визначити фактори, які впливають на розвиток даної територіальної громади.

Завданням даного дослідження є:

1. Вивчити теоретичні основи наукового пізнання складових дослідження, а саме понять "Територіальна громада", "соціально-економічний розвиток", "центро-периферійні відносини" та поняття "сталий розвиток".
2. Визначити чинники соціально економічного розвитку досліджуваної території
3. Дослідити соціально-економічний стан громади, його економічну, демографічну та культурні складові, провести аналіз потенціалу сталого розвитку громади та оцінити вплив обласного центру на розвиток громади.
4. Визначити перспективи подальшого соціально-економічного розвитку Мамаївської громади та запропонувати рекомендації щодо її покращення.

Методологічною основою даного дослідження служили результати наукових досліджень вчених: Батанова О., Сушинського О., Альшиної Н. М., Мельника Д. М., Альфорова С. В., які займались дослідженням поняття "територіальна громада"; Топчієва О. Г., Немець Л. М., Сохецької А. В., Телебенєвої Є., які досліджували соціально-економічний розвиток; Пилипенка І., Патицької Х. О., Крестовської Н. М., Мельничука О. С., Тимошика Я. М., що займалися дослідженням центрo-периферійних відносин. Поняттям сталий

розвиток займалися такі дослідники як В. П. Кухар, О. Амоші, І. Ваховича, Є. В. Хлобистова, Л. Гриніва, В. Геєця, З. В. Герасимчук, М. Д. Заячук.

Для отримання наукових результатів нами були використані наступні методи наукового пізнання: метод соціологічного опитування, метод аналізу даних відкритих джерел, метод SWOT та PEST аналізу, метод дослідження документів, картографічний метод.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше на прикладі Мамаївської територіальної громади Чернівецької області було комплексно досліджено особливості соціально-економічного розвитку громади в умовах центр-периферійної взаємодії з обласним центром після завершення адміністративно-територіальної реформи. У роботі поєднано теоретичний аналіз із результатами соціологічного опитування та SWOT-аналізом, що дозволило виявити вплив просторового фактора на динаміку розвитку територіальної громади.

Практичне значення Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок, з яких основний текст охоплює 64 сторінки. Список використаних джерел налічує 36 найменувань. Отримані результати можуть бути використані органами місцевого самоврядування, регіональними аналітичними центрами, а також слугувати основою для подальших досліджень соціально-економічного розвитку громад в умовах децентралізації.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1 Дослідження поняття "територіальна громада" та її функцій.

Європейська хартія місцевого самоврядування, прийнята у 1988 році, створила передумови для реформ децентралізації та територіальних громад. У ній викладено принципи організації адміністративних органів, включаючи розподіл влади та субсидіарність. Держави зобов'язуються впроваджувати правові норми, що забезпечують незалежність та автономію місцевих органів влади. Україна ратифікувала Хартію в 1997 році і закріпила її принципи в Конституції 1996 року, яка надає народу суверенну владу визначати і змінювати конституційний лад. Місцеве самоврядування є правом територіальних громад самостійно розв'язувати питання місцевого значення в межах законів України[2].

Місцеві ради представляють інтереси громади в межах своїх обмежених повноважень, визначених законом, сприяючи розвитку демократії, прозорості та відкритості. Закон "Про місцеве самоврядування в Україні" визначає статус, повноваження та організацію місцевих рад з метою підвищення їх ефективності та взаємодії з адміністративними органами. Відповідно до статті 1 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", територіальна громада - це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання у сільську громаду[18].

Указ Президента України "Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні" дає схоже визначення, зазначаючи, що територіальна громада - це жителі та жителі поселень (села, селища, міста), об'єднані спільними інтересами щодо власного життєзабезпечення. Ця громада є самостійною в межах розв'язування питань місцевого значення, яке може здійснюватися як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування[17].

Українські науковці та політики здавна цікавилися концепцією громади як територіальної самоорганізації. Значний внесок у розуміння історичного процесу формування громади, починаючи з родин та родів, зробив М. Грушевський. Він зазначав, що з часом все більшого значення набувала близькість проживання, що призвело до появи спільної ради старійшин для управління справами громади[8].

Еволюція територіальної громади була життєво важливою в Україні протягом століть, що визнається науковцями та політиками. Експерти дотримуються різних думок щодо їхньої ролі та функцій: одні наголошують на почутті приналежності та соціальній підтримці, інші підкреслюють потенціал конфліктів та потребу в ефективних структурах управління[4, ст. 174].

Іван Франко, видатний український письменник і вчений кінця XIX століття, вважав, що громади є основою більших політичних одиниць. Він стверджував, що владні структури несуть відповідальність за забезпечення добре організованих і забезпечених громад, оскільки успіх більшого політичного порядку залежить від здоров'я і життєздатності громад.

Він казав:«...щоб добре упорядкувати і мудrimi правами якнайліпше забезпечити ту найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна і сама в собі розлазиться, то очевидно, що й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалий»[24].

Погляди Франка збігаються з поглядами сучасних науковців, які вивчають роль громад в управлінні. Теоретики соціального капіталу стверджують, що сильні соціальні мережі та колективні дії можуть призвести до позитивних результатів, тоді як інші наголошують на стійкості громад до негараздів. Громади відіграють невід'ємну роль в українському суспільстві, що потребує подальших досліджень для розуміння їхньої динаміки та підтримки їхнього добробуту в Україні та за її межами.

Наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років в Україні активізувалися наукові дослідження територіальних громад з метою створення теоретичної моделі місцевого самоврядування. Дослідники вивчали правовий статус, ознаки та компетенцію, розробляли концептуальні підходи до з'ясування їхнього місця та ролі. Закордонна концепція територіальної громади є багатогранною і ґрунтується на корпорації мешканців, об'єднаних спільними факторами, зокрема майновими інтересами. Ці дослідження проливають світло на проблеми місцевого самоврядування, які потребують подальшого вивчення для розробки політики підтримки здоров'я та життєздатності громад[4, ст. 175].

Дослідженням новостворених децентралізованих органів займається низка українських науковців, багато з яких сформуvalи власні погляди на сутність поняття територіальної громади це такі науковці як О. В. Батанов, О. Мороз, В. Кравченко, М. П. Орзіх і багато інших.

За визначенням Батанова, територіальна громада - це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з жителів, які постійно проживають і працюють на території села, селища, міста. Це можуть бути громадяни України, іноземці, особи без громадянства, біженці та внутрішньо переміщені особи. Вони можуть вирішувати питання місцевого значення безпосередньо або через муніципальні структури, мають спільну комунальну власність, володіють нерухомістю на цій території та сплачують муніципальні податки. Крім того, вони мають індивідуальні територіальні зв'язки системного характеру[3, ст. 47].

Поняття територіальної громади досліджувалося науковцями та юридичними джерелами з різних поглядів та з різними визначеннями. В. Кравченко, наприклад, визначає територіальну громаду як групу громадян України, які спільно проживають у міському чи сільському поселенні, пов'язані спільними інтересами та мають визначений законом правовий статус.

У цьому визначенні право на самоврядування здійснюється громадою як безпосередньо, так і через відповідні органи - обласні, районні, міські, селищні та сільські ради, а також через їхні виконавчі органи. Таким чином, територіальний колектив є формою організації місцевого самоврядування, де місцеве самоврядування здійснюється громадою, як це визначено Конституцією України[3, ст. 48].

О. Мороз, зокрема, виділив низку ключових ознак, які визначають такі громади. Серед них - спільна територія існування, що охоплює місце проживання, територію та володіння нерухомістю, а також спільні інтереси у вирішенні проблем повсякденного життя. Важливо, що ці громади також демонструють соціальну взаємодію в процесі реалізації цих інтересів, коли кожен член проходить психологічну самоідентифікацію з громадою.

Територіальні громади в Україні є складним явищем, до якого науковці підходять по-різному. Позиція В. Кравченка характеризується прихильністю до "системності" у розумінні територіальної громади, яку він розглядає як базову адміністративно-територіальну одиницю, форму організації місцевого самоврядування та суб'єкт цивільно-правових відносин. Визначення територіальної громади Б. Баранчикова включає в себе місцеве самоврядування як публічний інститут і суб'єкт цивільних правовідносин.

У контексті сучасного етапу розвитку територіальних громад в Україні варто звернутися до дослідження М.Д. Заячука, який у своїй праці «Формування та геопросторова організація фермерства України» (2016) наголошує на тому, що територіальна громада — це не лише соціальний інститут, але й функціонально-просторова одиниця, яка формується під впливом аграрних укладів, історико-географічних факторів та господарської спеціалізації. Він визначає, що громади, сформовані на базі фермерського виробництва, мають вищу здатність до саморозвитку, оскільки наявність аграрного підприємництва створює умови для стабільного соціально-економічного середовища, зміцнення локальної ідентичності та формування просторових кластерів.

Автор також вводить поняття “агропоселенської структури”, що дозволяє аналізувати зв’язки між соціально-економічною активністю та формами просторової організації. Такий підхід є надзвичайно релевантним у вивченні територіальних громад, оскільки дозволяє інтегрувати демографічні, транспортні та виробничі чинники в єдину аналітичну модель. Таким чином, просторово-соціальний аналіз громади має базуватися не лише на адміністративних критеріях, а й на господарському укладі як головному двигуні локального розвитку.[37]

Виходячи з цих різних підходів, можна виокремити певні основні ознаки територіальної громади. По-перше, територіальна громада - це спільне проживання її членів на певній території, яка визначається як адміністративно-територіальна одиниця. По-друге, вона є інтегративною, оскільки виникає внаслідок об’єднання всіх жителів, які постійно проживають на певній території, незалежно від їхнього громадянства. По-третє, територіальна громада є інтелектуальною, заснованою на спільних інтересах її членів для вирішення питань місцевого значення. По-четверте, вона є суб’єктом права комунальної власності, володіє рухомим і нерухомим майном, доходами місцевих бюджетів, землею, природними ресурсами. По-п’яте, члени територіальної громади є платниками місцевих податків і зборів. Нарешті, територіальна громада має право здійснювати місцеве самоврядування, закріплене Конституцією та Законом України "Про місцеве самоврядування"[4, ст. 177,178].

О.І. Сушинський виділяє ключові ознаки територіальної громади: група людей, пов’язаних спільним місцем проживання в адміністративно-територіальній одиниці; внутрішні зв’язки між членами; колективна свідомість та інтереси; уповноважені органи для вирішення питань місцевого значення[20].

Науковці, які вивчають територіальні громади, наголошують на спільному проживанні, спільній ідентичності, спільних інтересах та

уповноважених органах місцевого самоврядування для ефективного врядування[4, ст. 178].

Територіальні громади, що складаються з постійних жителів, пов'язаних між собою територіальними зв'язками, мають важливе значення для ефективного управління на рівні громади. Вони є первинними соціальними суб'єктами публічної влади, і законодавство має сприяти їх формуванню та функціонуванню. Ефективність територіальних громад залежить від ініціативи, організованості та громадянської свідомості громадян.

Багато науковців зробили свій внесок у дослідження територіальних громад та їхніх функцій. І.В. Видрін, наприклад, розглядав п'ять функцій територіальних колективів. Перша функція - інтегративна - полягає в тому, що колектив зміцнює міжособистісні зв'язки, об'єднує зусилля людей в інтересах усіх. Друга функція - соціального контролю - полягає в тому, що члени колективу не повинні піддаватися повній регламентації своєї поведінки. Третя функція - виробнича - спрямована на задоволення потреб членів колективу. Четверта функція - виховна - пов'язана з формуванням політичної свідомості та активності членів колективу. Нарешті, п'ята функція - політична - відображає представництво різноманітних інтересів жителів за місцем проживання та забезпечення їх участі в управлінні державними і громадськими справами[6].

О.В. Батанов вважає, що функції територіальних громад можна поділити за кількома критеріями, зокрема, за цілями муніципальної демократії та гілками місцевого самоврядування. До предметних функцій територіальних громад можна віднести політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, які відображають відповідні сфери місцевого життя. Таким чином, функції територіальних громад можуть розглядатися з різних точок зору і стосуються різних аспектів муніципальної діяльності[5].

Загалом, функції територіальних громад мають важливе значення для ефективного місцевого управління та вирішення питань місцевого значення. На них можуть впливати різні форми організації влади, зокрема, основні

напрями та види муніципальної діяльності. Для повного розуміння складної динаміки територіальних громад та розробки політики, спрямованої на підтримку добробуту громад, необхідні подальші дослідження.

Територіальні громади мають різні функції, які можуть виконуватися безпосередньо громадою або через організаційну структуру муніципалітету. Ці функції є визначальними для місцевого самоврядування і відображають об'єктивний взаємозв'язок компонентів муніципального організму між собою та з державою. Вони можуть впливати на великі сфери чи галузі місцевого життя або на весь муніципалітет. Функції забезпечуються всією повнотою влади органів місцевого самоврядування. Крім того, функції територіальних громад відображають об'єктивний взаємозв'язок складових муніципального організму між собою та у відносинах з державою[11. ст. 36].

Функції територіальних громад можуть бути диференційовані залежно від різних факторів, таких як адміністративно-територіальні одиниці, в межах яких вони функціонують, або цілі та завдання муніципальної демократії. Об'єктні функції можна класифікувати на політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні. Різні науковці мають різні погляди на те, як класифікувати функції територіальних громад.

Отже, територіальні громади - це групи людей, об'єднаних постійним проживанням у межах певної географічної території, наприклад, села, селища чи міста, які мають спільні інтереси та проблеми. Місцеве самоврядування є фундаментальною функцією територіальних громад, яка дозволяє їм управляти своїми справами автономно та незалежно. Це включає в себе місцеве управління, прийняття рішень та надання послуг, які можуть здійснюватися обраними посадовими особами або радами, відповідальними за прийняття рішень щодо місцевої політики, послуг та ресурсів.

Однією з основних функцій територіальних громад є здійснення розвитку територій, що включає планування, організацію та координацію покращення, будівництва та реконструкції інфраструктури, такої як дороги, комунікації, соціальні та культурні заклади. Крім того, територіальні громади

відповідають за задоволення місцевих потреб населення, включаючи охорону здоров'я, соціальну допомогу, освіту, культуру та спорт.

Концепція територіальної громади є важливою для просування демократії, соціальної згуртованості та сталого розвитку на місцевому рівні. Однак ефективність територіальних громад залежить від таких факторів, як фінансова стабільність, людські ресурси та технічний розвиток.

1.2 Аналіз поняття "соціально-економічний розвиток" та оцінка показників його рівня

Соціально-економічний розвиток - це покращення якості життя, добробуту та рівня життя людей у суспільстві через економічне зростання, соціальний прогрес та екологічну стійкість. Він вимірюється різними показниками, такими як ВВП(ПКС, Номінал), ІРЛП, коефіцієнт Джині, рівень бідності, рівень зайнятості, рівень грамотності, очікувана тривалість життя та доступ до основних послуг. Ці показники дають комплексне уявлення про соціально-економічний розвиток країни, але вони повинні бути збалансованими, щоб забезпечити довгостроковий, справедливий розвиток для всіх. Соціально-економічний розвиток передбачає підвищення рівня життя людей, зменшення бідності та нерівності, покращення загального добробуту окремих осіб та громад, і він тісно пов'язаний з різними показниками, такими як економічне зростання, зайнятість, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист.

Соціально-економічний розвиток територіальних громад України можна оцінити за такими показниками, як економічне зростання, зайнятість, освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення. Також для оцінки рівня соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні можуть використовуватися різні показники такі як індекс людського розвитку, рівень бідності, ВВП(ПКС, Номінал) на душу населення, рівень безробіття та рівень грамотності. Варто зазначити що досягнення сталого розвитку вимагає багато секторального підходу та залучення зацікавлених сторін, таких як уряд,

приватний сектор, громадянське суспільство та місцеві громади, з урахуванням економічних, соціальних та екологічних факторів.

В академічних дослідженнях з питань соціально-економічного розвитку існує зв'язок між прогресом України на шляху до європейських демократичних стандартів. Покращення якості життя, соціального добробуту та екологічних умов вимагає збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому. Цю тему вивчали різні вчені з різних галузей, включаючи статистику, економіку, демографію, соціологію та географію зокрема О. Алімова, О. Гладкий, В. Кравцова, Л. Немець, Г. Підгрушний, Ф. Заставний. Всупереч численним дослідженням, все ще актуальним є окреслення ключових аспектів та визначення поняття регіонального соціально-економічного розвитку. Розробка ефективних стратегій і програм вимагає міждисциплінарного підходу до поєднання економічної та соціальної складових соціогеосистем на різних рівнях[21, ст. 152].

Для проведення якісного дослідження з питань соціально-економічного розвитку необхідним є аналіз попередніх досліджень науковців. Це допомагає узагальнити досвід, систематизувати теорії, розглянути практичне застосування та визначити напрями подальших досліджень. Мета - створити повну картину бачення українськими дослідниками регіонального соціально-економічного розвитку.

На думку О. Топчієва поняття суспільно-географічного процесу є складним і багатогранним поняттям, яке вимагає міждисциплінарного підходу в дослідженнях. Воно передбачає вивчення соціальних, економічних та географічних чинників, які впливають на розвиток регіону чи території[23].

Науковці з різних галузей, включаючи суспільну географію, економіку та соціологію, роблять свій внесок у розуміння соціально-економічного розвитку. Соціально-географічний підхід до цього дослідження наголошує на розгляді соціальних факторів поряд з економічними, з метою покращення добробуту та створення рівних можливостей для освіти та працевлаштування.

В дослідженні соціально-економічного розвитку також потрібно аналізувати вплив соціокультурних норм, людського капіталу та соціального капіталу на розвиток різних груп населення[13].

Розуміння складної природи регіонального розвитку та факторів, що на нього впливають, вимагає вивчення суспільно-географічних процесів. Комплексна модель соціально-економічного розвитку має враховувати як економічні, так і соціальні чинники для покращення добробуту населення. Експерти наголошують на важливості досягнення рівності у сфері освіти та зайнятості, гендерних можливостей, охорони здоров'я для підвищення рівня та якості життя населення[19].

Оцінка ефективності функціонування соціогеосистем вимагає вивчення соціальної складової та добробуту населення. Соціально-економічні та географічні дослідження є важливими для вивчення просторових особливостей та явищ, які відсутні в дослідженнях економістів. Ефективне прогнозування вимагає аналізу нових тенденцій та розгляду людей як самодостатніх особистостей, а не лише як елементів робочої сили. Метою економічного розвитку має бути задоволення потреб населення та підвищення рівня життя, тоді як регіональне управління стверджує, що соціальний розвиток пов'язаний з економічним розвитком, але не визначається ним. Для якісної оцінки життєво важливо проводити комплексні дослідження з метою вдосконалення методів оцінки та інструментів реалізації. Особливого значення набуває соціальна складова, оскільки історично склалося так, що основна увага науковців та управлінців була зосереджена на економічному розвитку. В умовах розбудови незалежної української держави, орієнтованої на європейські цінності, все більшого значення набувають проблеми підвищення рівня та якості життя населення, соціального захисту, соціального забезпечення, формування екологічно безпечного середовища життєдіяльності[21].

Отже, концепція соціально-економічного розвитку - це багатогранний підхід, який передбачає вивчення соціальних, економічних і географічних

чинників, що впливають на розвиток регіону чи території. Він підкреслює важливість врахування соціальних факторів, таких як добробут і якість життя населення, поряд з економічними факторами для підвищення добробуту населення і створення рівних можливостей для освіти та працевлаштування. Міждисциплінарний підхід необхідний для розробки комплексної моделі соціально-економічного розвитку, яка враховує як економічні, так і соціальні чинники і спрямована на підвищення добробуту населення. Досягнення реальної рівності у доступі до освіти та зайнятості, забезпечення рівних гендерних можливостей, вищий рівень охорони здоров'я є критично важливими для досягнення кінцевої мети соціально-економічного розвитку, яка полягає у підвищенні рівня та поліпшенні якості життя населення.

1.3 Методи дослідження соціально-економічного становища на рівні територіальної громади

Для дослідження необхідно провести SWOT-аналіз Мамаївської громади, визначивши її сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози для її розвитку. Також потрібно вивчити досвід схожих громад та запропонувати найефективніші практики для розвитку Мамаївської громади.

Необхідно також проаналізувати фінансовий стан громади, зокрема бюджет та фінансові ресурси, які можуть бути використані для здійснення проєктів з розвитку громади. Для цього потрібно вивчити документи, пов'язані з бюджетом, та провести аналіз витрат та доходів громади. З таким аналізом можна буде визначити можливості для залучення додаткових ресурсів для розвитку Мамаївської громади.

Дослідження може охоплювати різні аспекти, такі як динаміка розвитку господарської діяльності на території громади, рівень зайнятості та доходів населення, інфраструктура та комунікації, розвиток місцевого самоврядування та громадської активності, якість життя мешканців тощо.

Зокрема, можуть бути проаналізовані такі показники, як динаміка зростання ВВП на душу населення, рівень безробіття, показники життєвого рівня мешканців (наприклад, середня заробітна плата, витрати на житло та комунальні послуги, доступність освіти та охорони здоров'я), рівень розвитку інфраструктури (доступність до транспортних мереж, якість доріг та водопостачання), ступінь екологічної безпеки, рівень розвитку місцевого самоврядування тощо.

Дослідження може здійснюватися з використанням різних методів та підходів, таких як статистичний аналіз, економічне моделювання, соціологічні опитування тощо. Основна мета дослідження полягає в оцінці ефективності інвестиційних та інших ресурсів, спрямованих на розвиток території та підвищення рівня життя мешканців громади.

Під час дослідження також можуть бути виявлені фактори, які впливають на розвиток громади, а також перешкоди, які заважають цьому розвитку. На основі отриманих результатів можуть бути запропоновані конкретні заходи та рекомендації щодо подальшого розвитку території, наприклад, щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів, стимулювання розвитку підприємництва та залучення інвестицій, розвитку туризму та інших напрямків.

Дослідження соціально-економічного розвитку Мамаївської громади може мати важливе значення для забезпечення сталого розвитку території та поліпшення якості життя місцевого населення. Результати дослідження можуть бути корисними для місцевих органів влади та бізнес-спільноти при прийнятті рішень щодо розвитку території та встановленні пріоритетів інвестиційної діяльності.

Залежно від отриманих результатів, можуть бути запропоновані конкретні заходи щодо покращення економічної та соціальної ситуації у громаді. Наприклад, можуть бути запропоновані заходи щодо розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць, підвищення якості освіти та охорони здоров'я, а також залучення інвестицій та розвитку підприємництва.

Важливо забезпечити взаємодію між місцевими органами влади, бізнес-спільнотою та мешканцями громади у процесі реалізації таких заходів.

Для проведення дослідження на тему "Соціально-економічний розвиток територіальної громади в зоні впливу обласного центру на прикладі Мамаївської громади" можна використати такі методології:

1. Метод соціологічного опитування. Цей метод передбачає проведення опитування резидентів Мамаївської громади, щодо їхнього ставлення до соціально-економічного розвитку території та впливу обласного центру. Результати дослідження можуть бути представлені у вигляді діаграм, таблиць, графіків, що дозволить зрозуміти основні тенденції та погляди резидентів громади на дану тему.

2. Метод аналізу даних відкритих джерел[2]. Цей метод полягає у зборі та аналізі інформації про соціально-економічний розвиток території, яку можна знайти у джерелах, таких як офіційні звіти місцевої влади, статистичні дані, дослідження, опубліковані в періодичних виданнях та інтернет-ресурсах. Після аналізу цієї інформації можна зробити висновки про стан та перспективи розвитку території, а також про вплив обласного центру на її розвиток.

3. Метод SWOT-аналізу. Цей метод передбачає проведення аналізу сильних та слабких сторін, можливостей та загроз соціально-економічного розвитку Мамаївської громади в зоні впливу обласного центру. Результати дослідження можуть бути представлені у вигляді SWOT-матриці, що дозволить зрозуміти перспективи розвитку території та розробити рекомендації щодо поліпшення її стану та зменшення негативних впливів.

4. Метод дослідження документів. Цей метод передбачає аналіз різних документів, наприклад, програм розвитку громади, звітів місцевої влади, статистичної звітності та інших джерел, що стосуються соціально-економічного розвитку Мамаївської громади. Результати дослідження можуть бути представлені у вигляді аналітичних звітів, що дозволить зрозуміти, які заходи були вжиті раніше для поліпшення стану території та які результати були досягнуті.

Загалом, використання комбінації цих методологій дозволить збирати та аналізувати різноманітні дані про соціально-економічний розвиток Мамаївської громади в зоні впливу обласного центру та розробляти рекомендації щодо поліпшення її стану.

Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, але використання комбінації декількох з них дозволить отримати комплексне та об'єктивне уявлення про соціально-економічний розвиток Мамаївської громади.

Висновок до Розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було розглянуто фундаментальні теоретико-методологічні засади вивчення соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації та просторової взаємодії. Проведений аналіз поняття «територіальна громада» дозволив охарактеризувати її як базову одиницю місцевого самоврядування, що функціонує на основі принципів субсидіарності, автономності й участі населення у вирішенні питань місцевого значення.

Визначення сутності соціально-економічного розвитку, його індикаторів та оцінка ключових показників дали змогу сформулювати міждисциплінарний підхід до аналізу процесів на локальному рівні, з урахуванням демографічних, економічних, соціальних та екологічних складових. Особлива увага приділена впливу обласного центру як потужного урбаністичного вузла, що формує центр-периферійні взаємини, трансформуючи функціональні зв'язки прилеглих громад.

Дослідження концепції сталого розвитку у зв'язку з функціонуванням територіальних громад підкреслило важливість довгострокового бачення та збалансованого розвитку, де економічне зростання не суперечить соціальній справедливості та екологічній стабільності. Також було обґрунтовано доцільність використання комплексу методів дослідження — від соціологічного опитування до SWOT-аналізу — для комплексної оцінки

розвитку громади. Таким чином, теоретичний базис, розкритий у цьому розділі, слугує основою для прикладного аналізу соціально-економічної динаміки Мамаївської громади у подальших частинах дослідження

РОЗДІЛ 2.

ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

2.1 Географо-краєзнавча характеристика громади

Мамаївська територіальна громада розташована у північно-західній частині Чернівецької області, яка до адміністративної реформи 2020 року входила до складу Кіцманського району. До складу громади входять села та селища: Мамаївці, Лужани, Новий Киселів, Ревне, Драчинці, Глиниця, Дубівці, Стрілецький Кут, Біла, Бурдей, Коростувата та інші. Всі вони тривалий час розвивалися в межах адміністративної та економічної системи району, що створило міцні зв'язки між населеними пунктами, сформувало спільну культурну та соціальну ідентичність.

Адміністративний Кіцманський район було утворено 11 листопада 1940 року. Він займав вигідне географічне положення у північно-західній лісостеповій зоні Чернівецької області, межував з Вижницьким, Заставнівським, Сторожинецьким районами, містом Чернівці та сусідніми районами Івано-Франківської області. Цей район був важливим осередком сільськогосподарського виробництва, культурного розвитку і адміністративного управління, що визначало соціально-економічний розвиток усіх населених пунктів, зокрема і тих, які пізніше увійшли до складу Мамаївської громади.

Географічне розташування громади визначалося помірно-континентальним кліматом, м'якою зимою і теплим літом, що створювало сприятливі умови для розвитку аграрного сектору. Територія громади розташована у межиріччі Прута і його притоків, що забезпечує належний водний режим для сільськогосподарських угідь. Рельєф характеризується хвилястими лісовими рівнинами, розчленованими долинами річок, із розповсюдженням карстових утворень, що є типовим для Буковини.

Від середньовіччя ця територія перебувала у складі різних державних утворень, що формували її культурні та історичні особливості. З кінця Х

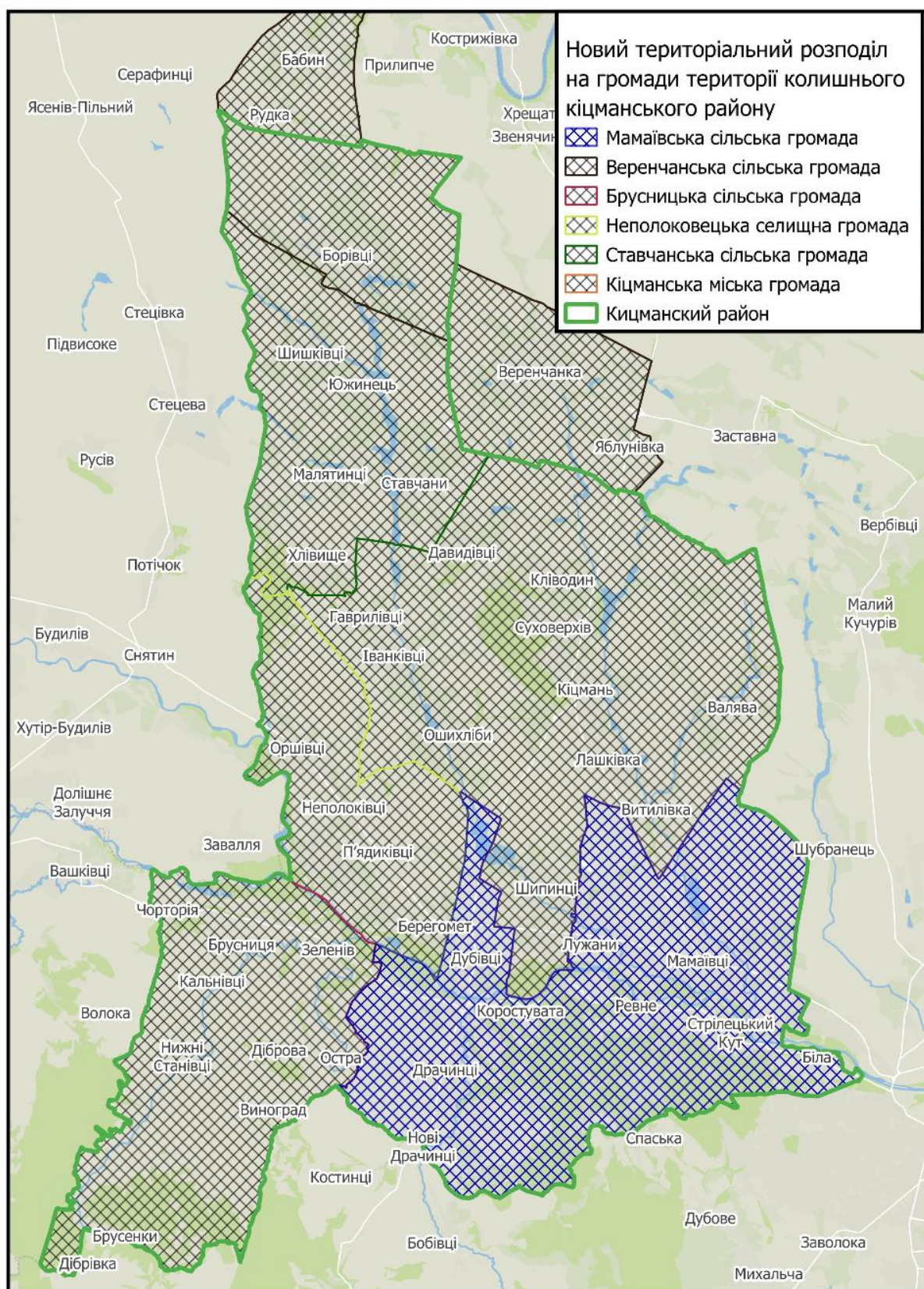

Рис. 2.1 Новий територіальний розподіл території
Кціманського району

століття і до середини XIV століття вона була частиною Київської Русі, а згодом — Галицько-Волинського князівства. З середини XIV століття і до другої половини XVII століття територія була під владою Молдавського князівства, а згодом перебувала під пануванням Османської імперії, що значною мірою вплинуло на соціально-політичний розвиток місцевого населення.

З 1774 року, внаслідок першого поділу Речі Посполитої, територія увійшла до складу Австрійської імперії (згодом Австро-Угорщини). Австрійська влада провела низку адміністративних, соціальних та культурних реформ, спрямованих на європеїзацію регіону. Так, Кіцмань став центром управління, а прилеглі села отримали доступ до розвитку інфраструктури, освіти та культури. Відкриття залізничної лінії Лужани-Заліщики у 1898 році значно покращило транспортне сполучення і розширило ринки збуту сільськогосподарської продукції, створюючи передумови для подальшого економічного розвитку.

У XX столітті Кіцманський район пережив складні історичні події — дві світові війни, румунську окупацію, радянську владу. Кожен із цих періодів залишив глибокий відбиток на житті сіл, що нині входять до Мамаївської громади. Зокрема, за радянських часів розпочалася колективізація, активний розвиток сільського господарства, соціальна інфраструктура (школи, лікарні, клуби) розширювалася, формуючи основу для соціально-економічного розвитку території.

Особливість перебування у складі Кіцманського району полягала у тісній адміністративній та економічній взаємодії між населеними пунктами громади та районним центром. Централізоване управління районним господарством, підтримка аграрного виробництва, розвиток соціальної інфраструктури та культурне життя забезпечували стабільність і прогрес регіону.

Варто також відзначити культурну самобутність Мамаївської громади, зокрема активний розвиток народної творчості, музичних ансамблів,

фольклорних колективів, які не лише зберігали історичні традиції, а й виступали своєрідним культурним брендом регіону. Цей культурний капітал був важливою складовою соціального життя і згуртування місцевих мешканців.

Інфраструктура сіл громади включала розвинену транспортну мережу, заклади освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. Розташування поблизу обласного центру — Чернівців — створювало можливості для мобільності населення, доступу до широкого спектру послуг, ринків праці та культурних ресурсів. Це формувало основу для поступового розвитку приміської функції території та її інтеграції в регіональну економіку.

Соціально-економічний потенціал сіл громади в складі Кіцманського району був орієнтований на сільське господарство як основну галузь економіки: вирощування зернових, овочів, тваринництво, розведення птиці. Поряд з цим зростала роль малих підприємств і послуг, що обслуговували місцеве населення. Розвиток туризму і зеленого сільського туризму, пов'язаний з природними та історико-культурними ресурсами, також набував значення у пізніший період.

До адміністративної реформи 17 липня 2020 року Кіцманський район виступав важливою ланкою координації соціально-економічних процесів у території, надавав організаційну підтримку сільськогосподарським підприємствам, закладам освіти і культури. Проте нові виклики адміністративної децентралізації і потреба у підвищенні ефективності місцевого управління зумовили об'єднання сіл у Мамаївську територіальну громаду.

Об'єднання в громаду дозволило сконцентрувати ресурси, посилити місцеве самоврядування, забезпечити стратегічне планування розвитку території з урахуванням специфіки населених пунктів. Новий адміністративний статус дає змогу краще реалізувати потенціал громади, зокрема у сферах інфраструктури, освіти, медицини, культури та економіки.

Таким чином, формування Мамаївської громади як адміністративної одиниці є логічним продовженням історичних, географічних і соціально-економічних процесів, що тривали у складі Кіцманського району. Спільна історія, культурні традиції, спільні економічні інтереси і територіальна близькість утворили міцний фундамент для сучасного об'єднання, яке має всі передумови для сталого розвитку і активної участі у регіональній економіці Чернівецької області.

2.2 Суспільно географічні чинники соціально економічного розвитку

Мамаївська територіальна громада, сформована на основі населених пунктів, що тривалий час входили до складу Кіцманського району, успадкувала від району багатий комплекс суспільно-географічних ресурсів. Саме цей спадок визначає основні можливості та виклики громади в її соціально-економічному розвитку.

Перш за все, варто виділити вигідне географічне положення громади в межах північно-західної частини Чернівецької області. Розташування біля річки Прут, одного з найважливіших водних артерій регіону, формувало природні умови для сільськогосподарської діяльності, забезпечувало водопостачання, а також створювало умови для розвитку рибальства,

рекреації та туризму. Прут, який тече через територію Мамаївської громади, є не лише природною лінією поділу території, а й важливим ресурсом, що підтримує сільськогосподарські угіддя та сприяє біорізноманіттю.

Крім річки, територія громади характеризується сприятливими кліматичними умовами — помірно-континентальним кліматом із помірно теплим літом і помірно холодною зимою. Такий клімат разом із родючими чорноземними та лучно-чорноземними ґрунтами створює сприятливі умови для вирощування зернових, овочевих культур, розвитку тваринництва. Ці

природні переваги є невід’ємною частиною спадщини Кіцманського району, який традиційно був аграрним центром регіону.

Велике значення має просторова організація населених пунктів, що формувалася впродовж багатьох десятиліть під егідою районної адміністрації. Села і селища Мамаївської громади розташовані компактно, часто зберігаючи традиційний сільський тип забудови і планування, що сприяє збереженню історичної ідентичності та культурних традицій. Водночас тісний зв’язок між населеними пунктами та близькість до районного центру Кіцманя і обласного центру Чернівців дозволяли розвитку економічних зв’язків, соціальної інфраструктури та культурних обмінів.

Демографічна ситуація громади багато в чому відображає загальні тенденції Кіцманського району. На початок 2010-х років у громаді спостерігалася стабілізація чисельності населення після періоду зменшення, притаманного багатьом сільським територіям України. Наявність працездатного населення, молодих сімей і традиційна орієнтація на аграрний спосіб життя сприяли розвитку малого бізнесу і сільського господарства, які є основою місцевої економіки. Разом з тим, збереження культурної самобутності, активна участь населення у громадських ініціативах і традиціях підсилюють соціальну згуртованість.

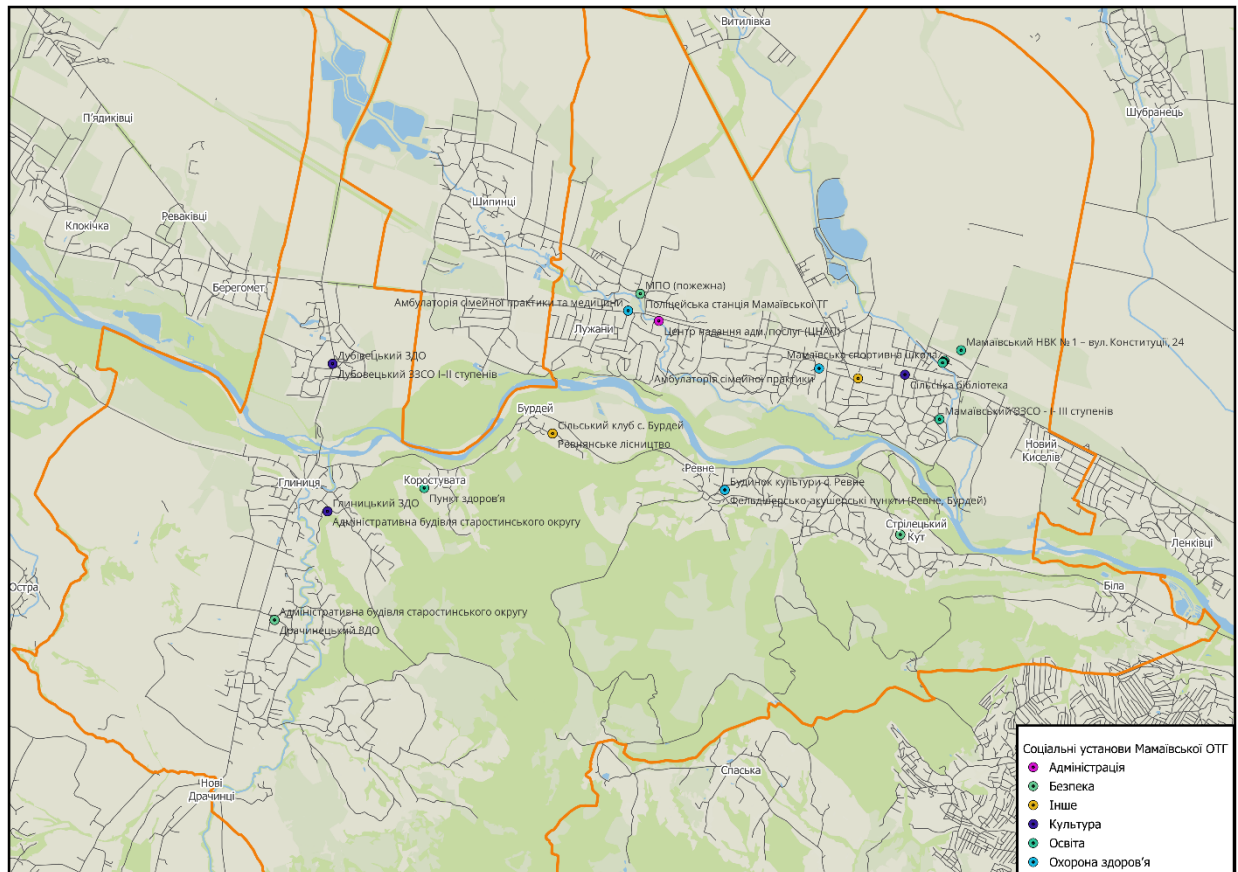

Рис 2.2 Карта соціальних установ Мамаївської ОТГ

Соціальна інфраструктура, яка утворилася та розвивалася за часів Кіцманського району, передалася Мамаївській громаді. Мережа загальноосвітніх шкіл, медичних амбулаторій, будинків культури та бібліотек — все це забезпечує базові соціальні потреби населення і є основою для підвищення якості життя. Особливо варто відзначити підтримку і розвиток культурних ініціатив, народної творчості, що не лише зберігає історичну спадщину, а й слугує джерелом об'єднання громади.

Не менш важливою складовою є транспортна інфраструктура, яка сформувалась за часів районного управління. Розвинена мережа доріг, що сполучають села між собою та з містом Чернівці, забезпечує ефективну мобільність населення, доступність послуг, розвиток бізнесу і торгівлі. Регулярні пасажирські перевезення підтримують зв'язок між населеними пунктами та відкривають можливості для трудової мобільності.

Економічна структура громади теж є результатом спадку Кіцманського району. Основою є сільське господарство: вирощування зернових культур, овочів, тваринництво та птахівництво. Проте, з роками зросла роль малого підприємництва та сфери послуг, особливо в зеленому туризмі. Можливості для розвитку туризму значною мірою зумовлені природним багатством і культурною спадщиною, що стала надбанням району.

Культурно-історична спадщина є вагомим ресурсом громади, яка успадкувала від Кіцманського району численні пам'ятки архітектури, історії та народної творчості. Вона не лише зміцнює ідентичність місцевих жителів, а й сприяє розвитку туристичного потенціалу, що важливо для диверсифікації економіки.

Значну увагу слід приділити питанням екології. Територія громади зберігає унікальні природні комплекси, ліси, річкові долини, що потребують захисту і сталого природокористування. Збереження екологічної рівноваги важливе для підтримки якості життя, розвитку туризму та збереження біорізноманіття.

Нарешті, важливим суспільно-географічним фактором є організаційно-управлінська спроможність громади, яка базується на досвіді ефективного районного управління, але має ширші можливості завдяки реформі децентралізації. Нова модель самоврядування дозволяє громаді гнучко реагувати на виклики розвитку, залучати інвестиції, розвивати соціальні проєкти та підтримувати активну участь населення.

Таким чином, багатство природних, соціальних, культурних та економічних ресурсів, успадковане від Кіцманського району, є основою соціально-економічного розвитку Мамаївської територіальної громади. Саме на цій спадщині базується сучасний потенціал громади і формуються її перспективи сталого розвитку.

2.3 Дослідження впливу обласного центру на розвиток територіальної громади.

Вивчення взаємовідносин між обласними центрами та прилеглими приміськими територіями має вирішальне значення для розуміння впливу урбанізації на ширший регіон. Регіональні центри, як і обласні центри, розглядаються як каталізatori економічного зростання, а їхня близькість може принести користь приміським територіям. Однак ці відносини є складними, і вплив на місцевий розвиток може бути як позитивним, так і негативним.

Це дослідження є важливим для розуміння впливу обласних центрів на прилеглі території та забезпечення сталого розвитку в регіоні. Аналізуючи взаємозв'язки між обласним центром та приміськими територіями, ми можемо визначити рушійні сили зростання, виклики та можливості. Це дасть змогу формувати політичні рішення та дії, спрямовані на сприяння сталому розвитку та зростанню цих громад.

Наприклад, аналіз економічного впливу обласних центрів на приміські території може виявити можливості для інвестицій та створення робочих місць, а також для джентрифікації та зростання вартості житла. Крім того, розуміння соціальних і культурних чинників, що впливають на розвиток приміських територій, може стати основою для розробки заходів, спрямованих на покращення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших послуг, а також сприяння культурному розмаїттю та інклюзії.

Крім того, вивчення впливу обласних центрів на приміські території може допомогти нам зрозуміти ширші наслідки урбанізації для регіонального розвитку. Аналіз взаємовідносин між обласними центрами та приміськими територіями може дати уявлення про динаміку регіонального зростання та розвитку, а також про потенціал цих утворень у сприянні сталому розвитку приміських територій.

Вчені, серед яких Грицай, Іоффе, Тревіш, Руденко, Боргатті, Болдуїн, Копус, Кругман, Поцюте, Поттер, Раагмаа та Велхоффер, вивчали систему "центр-периферія". Вони припускають, що периферія як територія має

унікальні структурні та системні особливості, придатні для дослідження суспільної географії.

Ключовими поняттями, пов'язаними з вивченням периферії, є її статус як природного або антропогенного цілісного і відносно стабільного утворення в межах географічної оболонки, з певним географічним розташуванням та участю у формуванні або зміні геосистем. Також підкреслюється наявність центру і периферії у більшості суспільно-територіальних явищ і процесів. Крім того, суспільно-географічне положення тісно пов'язане з поляризацією географічного простору, що призводить до формування різних типів периферій[16, ст. 45].

Науковці мають різні погляди на систему Центр-Периферія та пов'язані з нею поняття. Пилипенко характеризує цю систему як ієрархічне впорядкування географічних об'єктів у геопросторі, де Центр і Периферія мають топологічну природу. Розвиток цієї системи відбувається за законами самоорганізації та синергетики. Науковці наголошують на необхідності розрізняти природні та штучні центри і периферії, а також на проблемі перекриття та порівняння функцій у певних місцях.

Автор визначає периферію як частину соціального простору, де швидкість суспільно-географічних процесів мінімальна або їх вектор не збігається з вектором розвитку ядер суспільного життя. На противагу цьому, суспільно-географічний центр характеризується функціональними зв'язками з базою свого розвитку, насамперед периферією, і характеризується соціальною привабливістю, високою концентрацією суспільних процесів та постійним зростанням їх складності[16, ст. 49].

Грицай, Іоффе та Тревінш припускають, що розвиток механізму центр-периферія залежить від постійної якісної трансформації соціально-економічних взаємодій всередині центру. Вони підкреслюють, що центр виступає ядром зростання для прилеглих територій і його реакція на зовнішні виклики та умови розвитку є критично важливою. Ця реакція може включати

формування нових функцій, концентрацію нових галузей, появу нових зв'язків, зміни у складі робочої сили та соціальному складі населення.

Науковці також наголошують на важливості взаємодії центру та дифузії застарілих інновацій, що передбачає поступове витіснення на периферію галузей, які вже не відповідають статусу центру як генератора інновацій. Цей процес відіграє значну роль у передачі імпульсів зростання від центру до периферії, стимулюючи розвиток останньої, демонструючи при цьому сувору підпорядкованість центру[9, с. 35-42].

Експерти наголошують на важливості постійної трансформації соціально-економічних взаємодій центру для збереження його ролі "локомотива" розвитку регіону. Вони також підкреслюють важливість дифузії застарілих інновацій для передачі імпульсів зростання від центру до периферії[7, ст. 168].

М. Дністрянський трактує периферію як частину соціального простору, де швидкість соціальних процесів мінімальна або їх вектор не збігається з вектором розвитку ядер суспільного життя, до яких належать великі та середні міста[9, с. 85]. Я. Тимошик виділяє три ознаки периферійності: віддаленість від центру, залежність від центру та відмінність від центру. Він стверджує, що периферійність має політичний, економічний та культурний виміри і характеризується залежністю від центру, що зумовлює обмеженість ресурсів та обмеженість можливостей керувати власними справами[22, с. 67].

Н. Крестовська та О. Мельничук наголошують на існуванні взаємної залежності між центром і периферією. Н. Крестовська наголошує на ускладненні процесів урбанізації через відсутність правового розв'язання проблеми розвитку сільських територій[10, ст. 35-37]. З іншого боку, О. Мельничук вказує на правову інституціоналізацію периферійності, яка, на її думку, можлива лише на локальному рівні центр-периферійних взаємодій, коли міста-центри формалізують і структурують навколо себе навколишню територію[12, ст.24,29].

Науковці по-різному трактують периферійність як економічну категорію, включаючи залежність від центру та взаємну залежність між центром і периферією. Взаємодії між центром і периферією можна класифікувати як базові або похідні, причому останні можуть бути штучними або управлінськими. Реформа адміністративно-територіального устрою та децентралізація в Україні призвели до цілеспрямованого розподілу відповідних функцій, формуючи центр-периферійні взаємодії.

Науковці пропонують поділяти центр-периферійні взаємодії за ступенем і характером впливу, а також за соціально-економічними та соціально-психологічними проявами. Перший з них підтримується сучасними концепціями регіонального розвитку та суспільно-географічного аналізу, тоді як другий виникає внаслідок ментальних установок на суспільному рівні щодо переваг центру над периферією. Це призводить до консолідації периферійних територій та формування проблеми ментального відторгнення імпульсів з центру.

Отже, концепція центру-периферії є багатогранною і дає комплексне розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей між центром і периферією в регіональному розвитку. Об'єктивні механізми, включаючи природно-ресурсні, соціально-економічні та соціально-психологічні фактори, мають вирішальне значення для чіткого розуміння відносин між центром і периферією. Поляризація географічного та економічного простору між центром і периферією відбувається внаслідок дифузії інновацій, відцентрових і доцентрових тенденцій, формування периферійного менталітету. У взаємовідносинах між центром та периферією, як правило, центр виступає як важливий вузол, який зосереджує економічну активність, політичну владу та культурні ресурси. Центри, такі як обласні міста, часто мають високий рівень розвитку інфраструктури, освіти, медицини тощо, що приваблює людей з периферійних територій. Периферійні території, такі як приміські райони, зазвичай залежні від центру. Вони можуть бути менш розвинутими з точки зору економіки і інфраструктури, але вони також можуть надавати важливі

ресурси для центру, наприклад, сировину або робочу силу. Приміські райони також можуть слугувати місцем проживання для людей, які працюють в центрі, але хочуть жити в більш спокійному або привабливому середовищі. Взаємовідносини між центром та периферією можуть бути складними і динамічними. Вони включають не тільки економічні та соціальні аспекти, але і політичні, культурні та інші аспекти. Важливо пам'ятати, що це не статичний стан, а процес, який постійно змінюється відповідно до широкого спектра факторів, включаючи глобалізацію, технологічні зміни, демографічні тенденції та політичні рішення.

Концепція центру-периферії корисна для проведення адміністративно-територіальної реформи. Центро-периферійні взаємодії призводять до зміни динаміки розвитку під впливом просторової нерівності та соціально-економічної диференціації. Концепція є цінною для розуміння та вирішення регіональних викликів і сприяння сталому та справедливому розвитку.

2.3.1 Визначення поняття сталого розвитку та його застосування в контексті функціонування територіальних громад

У сучасному світі концепція розвитку зазнає значних трансформацій, підтримуючи не тільки економічний прогрес, але й забезпечення соціальної справедливості, екологічної збалансованості та культурного розмаїття. Однією з ключових ідеологій, що лежить в основі цього підходу, є сталий розвиток. Він передбачає забезпечення потреб сучасного покоління без поставлення під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Ця концепція набуває особливої актуальності в контексті територіальних громад, де гостро постає питання балансу між економічним розвитком, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю.

Заглиблюючись у розгляд поняття сталого розвитку, важливо виділити його відмінності від соціально-економічного розвитку, що традиційно

фокусується на збільшенні виробництва, ВВП та економічних показників, іноді недостатньо приділяючи увагу екологічним та соціальним наслідкам. Соціально-економічний розвиток часто оцінюється через короткотермінові показники, тоді як сталий розвиток вимагає довгострокового планування та врахування комплексного впливу на всі сфери життя громади.

У цьому розділі буде детально розглянуто концепцію сталого розвитку, з точки зору українських та закордонних дослідників, його ключові принципи та індикатори, а також проаналізуємо, як ця концепція може бути застосована для досягнення збалансованого розвитку територіальних громад. Також будуть розглянуті приклади успішного впровадження практик сталого розвитку на місцевому рівні, виявляючи потенціал для позитивних змін в соціальній, економічній та екологічній сферах. Це дозволить нам зрозуміти, яким чином територіальні громади можуть не тільки адаптуватися до глобальних викликів, але й виступати як лідери у створенні стійкого майбутнього.

Глобальне розуміння сталого розвитку. Сталий розвиток в глобальному розумінні — це концепція, яка орієнтується на забезпечення поточних потреб суспільства, не підірвавши здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця ідея виникла у відповідь на загрози, що створюються невідповідальним використанням ресурсів, забрудненням довкілля та нерівності у розподілі благ. Сталість передбачає поєднання економічного зростання, екологічної ощадливості та соціальної справедливості.

Економічний аспект сталого розвитку. Економічний аспект сталого розвитку ключовий для забезпечення довготривалого процвітання, враховуючи потреби природи та справедливості. Він зосереджений на розробці стратегій, що підтримують інновації, підприємництво та економічне зростання, мінімізуючи шкоду екосистемам. Основні принципи включають раціональне використання ресурсів, зменшення відходів і енергоспоживання, перехід на чисті технології для зниження викидів, а також розвиток зеленої економіки та інфраструктури. Мета — створення стійкої економіки, що

забезпечує добробут населення зараз і зберігає ресурси для майбутніх поколінь.

Соціальний аспект сталого розвитку. Соціальний аспект сталого розвитку спрямований на забезпечення справедливості, рівних можливостей та покращення життя усіх членів суспільства. Він охоплює різні сфери, включаючи здоров'я, освіту, житло та доступ до ресурсів, підкреслюючи важливість врахування потреб і інтересів людей. Ключові елементи включають боротьбу з дискримінацією, забезпечення рівного доступу до освіти та охорони здоров'я, та заходи проти бідності та нерівності, спрямовані на включення вразливих груп у суспільне життя. Метою є створення справедливого, інклюзивного суспільства, де кожен може реалізувати свій потенціал і жити гідно, що є критично важливим для сталого розвитку та довготривалого щастя суспільства.

Екологічний аспект сталого розвитку. Екологічний аспект сталого розвитку, який є фундаментальним для забезпечення добробуту майбутніх поколінь, акцентує на необхідності гармонійного використання природних ресурсів. Враховуючи глобальні екологічні виклики, такі як зміна клімату та втрата біорізноманіття, цей аспект вимагає інтеграції соціальних, економічних та екологічних зусиль. Ключові заходи включають переоцінку споживання ресурсів, впровадження ефективних і екологічно чистих технологій, збереження біорізноманіття, та міжнародну співпрацю для досягнення екологічної стійкості. Такий комплексний підхід сприятиме досягненню балансу між потребами людини та здатністю природи підтримувати ці потреби, ведучи до сталого розвитку та забезпечення якісного життя для всіх.

Розуміння поняття сталого розвитку та його бачення з точки зору українських дослідників. Україна стикається з важливими завданнями у сфері розвитку своєї економіки, зокрема в контексті концепції сталого розвитку. Це вимагає уваги до реальних умов, глобальних тенденцій та ролі України в міжнародній спільноті, зокрема в Європейському союзі та на світовій арені.

Одним із ключових завдань є розуміння сутності та особливостей концепції сталого розвитку для її втілення в умовах України.

Наукові праці з фундаментальних теоретичних аспектів концепції сталого розвитку, такі як стратегії, моделі та принципи, висвітлили відомі закордонні вчені, серед яких В. Беренс, Й. Рандерс, Г. Дейлі, Ден. і Дон. Медоуз, Г. Одум, У. Ростоу та інші. Загальна реалізація цих аспектів досліджена також у працях вітчизняних учених, зокрема В.П. Кухар, О. Амоші, І. Ваховича, Є.В. Хлобистова, Л. Гриніва, В. Геєця, З.В. Герасимчука, Л. Мельника, М. Згуровського, М. Хвесика, О. Новікової, О. Шубравської та інших. Однак питання сталого розвитку, особливо в контексті змін у світовому суспільстві, залишаються невирішеними і вимагають подальшого наукового дослідження. Поняття "сталий розвиток" походить з англійської мови і означає "sustainable development". На перший погляд, воно містить суперечність, оскільки "розвиток" передбачає зміну, а "сталість" - стабільність. Це призводить до сумнівів щодо точності перекладу, і деякі дослідники вважають, що кращим перекладом буде "підтримуваний розвиток", який забезпечує рівновагу.

Існують різні трактування поняття "сталого розвитку". Найбільш поширеним визначенням є те, що було викладено в доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН у 1987 році. Згідно з ним, сталий розвиток - це той, що задовольняє потреби сучасного покоління, не позбавляючи змоги майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [25].

Термін "сталий розвиток" продовжує розвиватися, і його зміст уточнювався на різних міжнародних конференціях та актах, таких як "Порядок денний на XXI століття" та Декларація тисячоліття. Однак водночас важливим вважається визначення, що міститься в Рамковому документі ООН "Порядок денний на XXI століття", яке розглядає сталий розвиток як модель руху людства, яка забезпечує задоволення потреб нинішнього покоління, не позбавляючи можливості цього для майбутніх поколінь [26,27,28].

Також, різні науковці мають свої власні визначення сталого розвитку, залежно від їхньої сфери діяльності. Наприклад, В. Кухар визначає його як розвиток, що самопідтримується і відбувається в гармонії з природою, забезпечуючи краще життя сучасному поколінню та наступним[29].

Деякі вчені мають свої власні уявлення про те, що таке "сталий розвиток" і як його досягти. Наприклад, Л. Гринів вважає, що термін означає забезпечення стабільності еколого-економічної системи шляхом реалізації концепції ноосфери[30].

Є. Хлобистов розглядає сталий розвиток як методологічний орієнтир, який відповідає національній ситуації та особливостям соціально-економічного розвитку, враховуючи національні особливості[31].

З. Герасимчук підкреслює, що сталий розвиток полягає в забезпеченні функціонування територіальної системи з певними параметрами, що веде до гармонізації виробничих факторів та підвищення якості життя майбутніх поколінь, при цьому зберігаючи навколишнє середовище[32].

Дослідниця О. Шубравська, вважає, що сталий розвиток - це узгоджений розвиток економічних та соціальних процесів, а також навколишнього середовища[33].

Взагалі, можна зробити висновок, що сталий розвиток - це економічне зростання, що не погіршує навколишнє середовище, але співвідноситься з соціальними проблемами та забезпечує соціальну справедливість.

В контексті територіальних громад. Концепція сталого розвитку, укорінена в глибокій історії, продовжує еволюціонувати та знаходити своє відображення у важливих міжнародних документах і деклараціях, окреслюючи ключові напрями майбутнього розвитку на основі принципів сталості екосистем та покращення якості життя людей.

Аналіз наукових досліджень в галузі управління сталим розвитком підкреслює, що ключові ініціативи для досягнення сталості часто виходять від місцевих органів самоврядування, що виявляються найефективнішими у вирішенні місцевих питань.

В ході детального аналізу теоретичних та методологічних підходів у сфері досліджень з публічного управління процесами сталого розвитку, робота О.В. Безуглого робить висновок що ключову роль у впровадженні ініціатив сталого розвитку, які забезпечують довгострокову стабільність та розвиток, відіграють місцеві органи самоврядування. Такі органи демонструють високу ефективність у реалізації політик і проєктів, спрямованих на вирішення питань місцевого рівня, що ставить їх на передній план у забезпеченні сталого розвитку на національному та глобальному рівнях[34].

Згідно з М. М. Патинською, особливою увагою слід наділяти наукові аспекти формування категорії сталого розвитку об'єднаних територіальних громад. Вона визначає поняття "сталий розвиток територіальних громад" за допомогою його складових: "сталий" у значеннях "незмінний", "безперервний", "тривалий", та "розвиток" як процес переходу чогось з одного стану в інший, досконаліший. Виходячи з цього, вона розуміє під сталим розвитком територіальних громад безперервний і тривалий процес кількісних та якісних змін у задоволенні потреб територіальних громад[35].

Перехід територіальних громад на засади сталого розвитку – це складний процес забезпечення багаторівневої узгодженої системи управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів на основі комплексної, збалансованої, гармонійної реалізації.

На думку дослідника Федірка Б.О. сталий розвиток територіальної громади можливий лише за умови ефективного застосування в управлінні територіями інструментів стратегічного планування та забезпечення належної взаємодії трьох економічних суб'єктів – населення громади, органів місцевого самоврядування та підприємництва. Протягом усього процесу управління та розвитку територіальної громади необхідно здійснювати заходи стратегічного планування та контролю результативності досягнення запланованих показників одночасно з аналізом здійснених заходів. Для забезпечення безперервності управління та сталого розвитку територіальної громади доцільним є формування функціонально-організаційної моделі управління

громадою, яка б містила в собі етапність управління, основні функції управління та розвитку громади, а також враховувала ресурсний підхід. Таким чином, урахування всіх вищезазначених вимог дасть змогу сформувати модель функціонування територіальної громади з можливістю подальшого її коригування залежно від впливу різних зовнішніх та внутрішніх факторів, особливостей кожної території[36].

Отже, дослідження вчених наголошують на важливості та актуальності концепції сталого розвитку в контексті територіальних громад. Розглядаючи сталий розвиток як комплексну, багаторівневу систему, що включає економічні, соціальні та природоохоронні аспекти, також можна зазначити, що він є ключовим чинником забезпечення довгострокової стабільності та процвітання територіальних громад та суспільства в цілому. Наукові дослідження, а також практичний досвід вказують на значну роль місцевих органів самоврядування в ініціюванні та впровадженні ініціатив сталого розвитку, що демонструють ефективність у реалізації політик і проєктів на місцевому рівні. Це вказує на необхідність активізації зусиль у напрямку стратегічного планування, взаємодії різних суб'єктів економіки, а також формування ефективної функціонально-організаційної моделі управління громадами. Успішна реалізація концепції сталого розвитку на рівні територіальних громад забезпечить не лише вирішення актуальних місцевих проблем, але й сприятиме досягненню глобальних цілей сталості.

Висновок до Розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи детально проаналізовано чинники соціально-економічного розвитку Мамаївської територіальної громади, що перебуває в зоні впливу обласного центру. На основі географо-краєзнавчої характеристики громади було визначено її вигідне розташування у північно-західній частині Чернівецької області, що сприяє розвитку аграрного сектору завдяки сприятливим кліматичним та природним умовам, а також тісним історико-культурним зв'язкам між населеними пунктами

громади. Вивчення суспільно-географічних чинників підкреслило важливість спадщини Кіцманського району, особливо в аспектах демографії, транспортної інфраструктури, соціального забезпечення та культурного потенціалу, які формують основу для сталого розвитку території.

Значну увагу приділено аналізу впливу обласного центру — міста Чернівці — на розвиток Мамаївської громади. Застосування концепції центр-периферія дозволило розкрити складні взаємовідносини між центром і прилеглою територією, які мають як позитивний, так і потенційно обмежувальний характер. З одного боку, близькість до обласного центру забезпечує доступ до широкого спектру соціальних, економічних та культурних ресурсів, стимулює мобільність населення та сприяє дифузії інновацій. З іншого — існують ризики залежності периферії від центру, нерівномірного розвитку та соціально-економічної поляризації.

Розглянуті наукові підходи й дослідження системи центр-периферія підтверджують, що успішний розвиток територіальної громади у великій мірі залежить від здатності ефективно інтегруватися в регіональний простір, підтримувати власний економічний потенціал і адаптуватися до зовнішніх впливів. Реформа децентралізації, яка надала громадам ширші повноваження, створює сприятливі умови для реалізації цих завдань.

Таким чином, другий розділ закладає теоретико-методологічний та практичний фундамент для подальшого комплексного аналізу соціально-економічного стану Мамаївської громади в наступному розділі, що включатиме оцінку її внутрішнього потенціалу та взаємодії з обласним центром з метою визначення перспектив сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3.

МАМАЇВСЬКА ГРОМАДА: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ТА ВЗАЄМОВІДНОСИНИ З ОБЛАСНИМ ЦЕНТРОМ

3.1 Аналіз соціально-економічного стану Мамаївської громади

Демографічна ситуація. Утворення Мамаївської територіальної об'єднаної громади, відбулося 9 серпня 2017 року. До складу громади входили селища Лужани та села Мамаївці і Новий Киселів. У рамках місцевих виборів 25 жовтня 2020 року до громади приєдналися села Біла, Стрілецький Кут, Ревне, Бурдей, Коростувата, Драчинці, Нові Драчинці, Глиниця та Дубівці. Перші вибори в громаді відбулися 29 жовтня 2017 року, після об'єднання 12 громад.

Громада розташована в північно-західній частині Чернівецької області. Поверхня являє собою підвищену хвилясту лесову рівнину, значною мірою розчленовану, поширені карстові форми рельєфу. Клімат помірно-континентальний, м'який, вологий, з середньою температурою січня - мінус 4,0°C, липня - плюс 19,9°C. Період з температурою вище плюс 10°C становить 170 днів. Опадів випадає 675 мм на рік, з максимальною кількістю в червні-липні. Сніговий покрив нестійкий. Громада розташована в Передкарпатському вологому, теплому агрокліматичному районі.

Населення громади об'єднує 22,62% міських жителів і 77,38% сільських жителів. Більшість населення, 99,04%, є громадянами України, тоді як невеликий відсоток населення складають особи інших національностей, включаючи 0,49% росіян, 0,07% румунів, 0,06% молдован, 0,09% євреїв, 0,02% поляків та 0,22% інших.

Етнічний склад громади в переважній більшості є українським, інші національності складають невеликий відсоток населення. Однак присутність інших національностей, зокрема росіян, молдован, румунів, євреїв та поляків, свідчить про те, що громада може мати різноманітні культурні традиції та звичаї.

У громаді налічується 7850 домогосподарств та 10 багатоповерхових житлових будинків в яких налічується 438 квартир. Більшість домогосподарств, 7412, знаходяться у приватному секторі. З цих приватних домогосподарств 5677 мають свідоцтво про право власності на житло.

Інформація про домогосподарства та власність є корисною для розуміння економічної структури громади. Більшість домогосподарств належать до приватного сектору, що вказує на те, що малий бізнес і підприємництво можуть бути важливими джерелами економічної активності. Крім того, велика кількість домогосподарств, які мають свідоцтва про право власності на нерухомість, свідчить про те, що право власності є важливим аспектом економічної безпеки в громаді.

Подальший аналіз демографічної інформації розкриває цікаву інформацію про Мамаївську територіальну об'єднану громаду. З густотою населення 138,93 осіб/км² громада є помірно густонаселеною, більшість населення проживає у сільській місцевості. Висока частка сільського населення свідчить про те, що сільське господарство та малий та середній бізнес є важливою галуззю економіки в громаді.

Віковий розподіл населення також заслуговує на увагу. Відносно висока кількість осіб у віці 18-60 років свідчить про те, що ця вікова група може бути значним джерелом трудових ресурсів та економічної продуктивності. У той же час, кількість осіб віком понад 60 років вказує на те, що в громаді може існувати старіюче населення, яке потребує спеціалізованої медичної допомоги та підтримки.

Виходячи з наданих даних, ми бачимо, що громада має різноманітний віковий діапазон: діти, підлітки, дорослі та люди похилого віку.

Вікова група з найбільшою кількістю населення - це особи у віці від 18 до 60 років, що становить 11477 осіб або значні 57,5% від загальної кількості населення. Це свідчить про те, що в громаді відносно велика кількість дорослих працездатного віку.

Наступною за чисельністю віковою групою є особи, старші 60 років, які становлять 3263 особи або 16,4% населення. Це свідчить про те, що громада може створити рекреаційні зони для людей похилого віку, які шукають спосіб життя, орієнтований на пенсію або відпочинок.

Третьою за чисельністю віковою групою є діти віком від 6 до 18 років, які становлять 5462 особи або 27,4% населення та діти у віці від 0 до 5 років, які налічують 1004 особи або 5,0% населення. Тобто третина всього населення громади молоде населення це свідчить про те, що громада може бути сімейно-орієнтованою, зі значною кількістю дітей шкільного та дошкільного віку.

Гендерний розподіл громади є відносно збалансованим, жінок дещо більше, ніж чоловіків. Однак різниця не є значною і свідчить про те, що гендерна нерівність не є суттєвою проблемою в громаді.

Зазвичай у випадку незначного дисбалансу на користь жінок, можливо, існують фактори, які сприяють меншій кількості чоловіків. Наприклад, чоловіки можуть бути більш схильні до ризикованої поведінки, що може призвести до вищого рівня смертності. Крім того, в деяких професіях або галузях можуть переважати жінки, що може призвести до більшої кількості жінок у складі робочої сили.

Ця демографічна інформація надає корисний огляд розподілу населення в Мамаївській територіальній об'єднаній громаді. Вона може бути використана для формування політики та ініціатив, спрямованих на покращення добробуту громади, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальні послуги. Крім того, ця інформація може бути використана для виявлення тенденцій та закономірностей у громаді, які можуть бути використані для розробки цільових інтервенцій для вирішення конкретних проблем, з якими стикаються різні верстви населення.

Отже, демографічна інформація про Мамаївську територіальну об'єднану громаду дає цінне уявлення про соціальні, економічні та культурні характеристики громади. Ця інформація може бути використана для прийняття політичних рішень та ініціатив, спрямованих на покращення

добробуту громади та вирішення конкретних проблем, з якими стикаються різні верстви населення.

Економічна ситуація. Мамаївська об'єднана територіальна громада (ОТГ) розташована у північно-західній частині Чернівецької області, Україна. Населення громади становить 21 525 осіб, з яких 14 920 - працездатного віку. Загальна кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання в громаді - 1174, з них 206 юридичних осіб та 968 фізичних осіб-підприємців. Серед юридичних осіб 146 є економічно активними та бюджетотворюючими. Громада має потенціал для розвитку промисловості та сільського господарства.

Залізнична станція Мамаївці, розташована на території ОТГ, з'єднує громаду з обласним центром Чернівці та колишнім районним центром Кіцмань. Громада є північно-західними воротами до Чернівців та головним в'їздом до обласного центру на міжнародній трасі E85.

Транспортна інфраструктура громади складається з доріг державного, регіонального та місцевого значення, а також залізничної мережі. Протяжність доріг державного значення становить 11,9 км, а регіонального - 20,9 км, у тому числі 5,4 км доріг з твердим покриттям. З 20,9 км регіональних доріг лише 5,4 км відповідають стандартам, а решта 15,5 км потребують ремонту. Місцеві муніципальні дороги складаються з 243 вулиць загальною протяжністю 165,93 км, у тому числі 16,2 км з твердим покриттям. З місцевих доріг 105 км відповідають стандартам, а 60,93 км потребують ремонту.

Громада має залізничну мережу довжиною 25,5 км, а вузол знаходиться в Лужанах. Існує пряме сполучення з обласним центром за допомогою автомобільного транспорту, відстань до якого становить 7,5 км, а частота рейсів - 10 на день. Крім того, є пряме сполучення з обласним та районним центрами залізничним транспортом, відстань до якого становить 7,5 км та 11 км відповідно, а частота рейсів - один раз на день.

Громада має систему громадського транспорту, яка з'єднує населені пункти в межах громади. Частота рейсів - щоденна, загалом 10 рейсів на день, є 27 зупинок громадського транспорту.

Громада має існуючу мережу електропостачання з пропускною спроможністю 630 кВт на добу. Є 64 трансформаторні підстанції, а вуличне освітлення охоплює 175 вулиць загальною довжиною 95,9 км.

Громада також має систему газопостачання, яка складається з підвідних газопроводів довжиною 94,2 км та вуличної мережі газопроводів (сільські газопроводи) довжиною 155,93 км.

Система водопостачання в громаді складається з водогону АРТ (№ ДТ1) довжиною 3 км і потужністю 6 тис. м³ на добу. Є одна свердловина та 5128 індивідуальних установок питного водопостачання (колодязів). Каналізаційна система в громаді має протяжність мережі 4,5 км і включає 4470 вигрібних ям.

Що стосується зв'язку, то громада має 393 абоненти стаціонарного телефонного зв'язку, 20900 абонентів мобільного зв'язку та 16720 абонентів Інтернету. Також є 3 ретрансляційні вежі, в тому числі Vodafone, Київстар ТБ, та 10 одиниць інтернету, які належать таким провайдером, як Argocom, Gulfstream, Media City, If-X та Intelekt. Приблизно 75% території громади покрито інтернет-послугами.

Громада має низку вільних промислових приміщень, які можуть бути використані для виробництва мінеральної води. У громаді також є 46 об'єктів комунальної власності, які займають площу 49 409,6 м². Крім того, є один ЦНАП, який надає 149 одиниць послуг, та одне банківське відділення Ощадбанку.

В громаді діє розгалужена сфера торгівлі та послуг, яка включає 83 магазини, 10 аптек, один кіоск, 15 ресторанів, чотири бари, станції технічного обслуговування автомобілів, автомийки, автозаправні станції, поштові відділення, пункти ремонту побутової техніки та взуття, пункти ремонту та пошиття одягу, салони краси, три сауни та лазні.

У громаді також працюють сім цехів з переробки деревини, одна хлібопекарня та одна кондитерська. Найбільшими підприємствами громади є товариства з обмеженою відповідальністю "Доллер Буковина", яке займається продажем концентрованого яблучного соку, "МакАвто 1", що надає послуги з

комп'ютерної діагностики та ремонту автомобільних систем, та "Індик Продукт", що спеціалізується на птахівництві та також ТОВ "ЛУЖАНСЬКИЙ СПИРТОВИЙ ЗАВОД" який спеціалізується на дистиляції, ректифікації та змішуванні спиртних напоїв, ТОВ "СІТКА ЗАХІД" підприємство яке спеціалізується на гуртовій торгівлі деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням.

Загальна сума доходів ОТГ у 2020 році склала 59 511,4 тис. грн. Доходи були отримані від податків і зборів (3913,4 тис. грн), єдиного податку (11713 тис. грн), плати за землю (10625 тис. грн), акцизного податку (4420 тис. грн) та податку на доходи фізичних осіб (24840 тис. грн).

Мамаївська об'єднана територіальна громада має диверсифіковану економіку з широким спектром галузей торгівлі та послуг, промисловим та сільськогосподарським потенціалом, а також стратегічне розташування на міжнародній автомагістралі E85.

Для подальшого дослідження економічного потенціалу Мамаївської об'єднаної територіальної громади важливо більш детально розглянути різні сектори. Сільське господарство є життєво важливим сектором у громаді, а приватне сільськогосподарське підприємство "Мамаївське" займається вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових та олійних культур. Існує потенціал для подальшого розвитку сільськогосподарського сектору, оскільки громада має родючі землі та сприятливий клімат.

Громада також має потенціал для розвитку промисловості, оскільки є вільні промислові приміщення, які можуть бути використані для різних цілей, в тому числі для профільного виробництва мінеральної води. Наявність таких товариств з обмеженою відповідальністю, як "Доллер Буковина" та "Індик Продукт", дозволяє користуватись місцевим жителям їхньою продукцією з дещо меншою собі вартістю.

Сфера торгівлі та послуг у громаді також є різноманітною, з низкою магазинів, ресторанів та салонів краси. Розташування громади на міжнародній трасі E85 робить її більш привабливою для бізнесу.

З точки зору інфраструктури, у Мамаївській громаді є залізнична станція та мережа доріг, які з'єднують її з обласним та районним центрами. Ця інфраструктура може сприяти транспортуванню товарів і послуг та зробити громаду більш доступною для відвідувачів.

Доходи громади формуються з різних джерел, включаючи інші податки та збори, плату за землю та податок на доходи фізичних осіб. Громада також має потенціал для отримання доходів від туризму, оскільки розташована поблизу популярних туристичних напрямків, таких як Карпатські гори та місто Чернівці.

Отже, Мамаївська об'єднана територіальна громада має широкий спектр економічних можливостей, включаючи сільське господарство, промисловість, торгівлю та туризм. Завдяки своєму стратегічному розташуванню, родючій землі та диверсифікованій економіці, громада має потенціал для залучення більшої кількості підприємств та відвідувачів у майбутньому.

Соціально-культурний потенціал. Мамаївська об'єднана територіальна громада має багату історичну та культурну спадщину. Унікальна Свято-Вознесенська церква початку 15 століття є свідченням багатой історії громади. Крім того, важливими історичними пам'ятками є костел Святого Іоанна з Дуклі, пам'ятка архітектури місцевого значення 19 століття, розташований у селі Лужани, та Свято-Успенська церква 1775 року в селі Дубівці.

У громаді також є кілька освітніх, культурних та рекреаційних закладів. Тут є шість дошкільних навчальних закладів, дев'ять загальноосвітніх навчальних закладів, дві бібліотеки, шість будинків культури, п'ять музеїв та одна дитячо-юнацька спортивна школа. Крім того, в різних селах громади є три парки та чотирнадцять дитячих майданчиків, які надають широкі можливості для дозвілля та відпочинку.

Любителі спорту можуть користуватися сімома стадіонами, трьома спортивними майданчиками та тенісним кортом. У громаді також є сім культових споруд і десять пам'ятників, у тому числі вісім історичних.

Туризм також є зростаючою галуззю в громаді. Буковинське тюльпанове поле приваблює туристів з усієї України. У громаді є вісім готелів, у тому числі один у Стрілецькому Куті, та база відпочинку.

У Мамаївській об'єднаній територіальній громаді пріоритетом також є соціальна сфера. У громаді функціонує п'ять закладів загальної середньої освіти, з яких п'ять - ЗОШ I-III ступенів, дві - ЗОШ I-II ступенів, дві - ЗОШ I ступеня. У громаді також функціонує шість закладів дошкільної освіти, охоплення дітей дошкільною освітою становить 85%. Крім того, функціонує одна дитячо-юнацька спортивна школа з чотирма секціями.

Система охорони здоров'я громади складається з п'яти фельдшерсько-акушерських пунктів та п'яти амбулаторій загальної практики сімейної медицини, які обслуговують в середньому 252 відвідувачів на день. Громада має 86 шкільних транспортних засобів для підвезення учнів до школи.

Загалом, Мамаївська об'єднана територіальна громада добре обладнана, щоб задовольнити потреби як своїх мешканців, так і гостей. Багата історико-культурна спадщина, освітні та рекреаційні заклади, медичні та соціальні послуги забезпечують високий рівень життя мешканців громади.

Особливою родзинкою є дендропарк у Лужанах, створений у 19 столітті навколо маєтку Андрія Ботушана, який має різноманітну колекцію дерев з Північної Америки, Японії, Кореї та Китаю і є популярним місцем для проведення дозвілля місцевих жителів.

В громаді непогано розвинута освітня сфера: шість дошкільних навчальних закладів та дев'ять загальноосвітніх навчальних закладів обслуговують широкий спектр учнів. Наявність транспортних послуг для учнів також свідчить про зусилля громади щодо забезпечення доступності освіти.

Загалом, Мамаївська об'єднана територіальна громада є динамічним та різноманітним місцем, що пропонує високий рівень життя для своїх мешканців та гостей. Відданість громади збереженню своєї історичної та культурної спадщини, наданню якісної освіти та забезпеченню доступних

медичних і соціальних послуг робить її бажаним місцем для проживання та відвідування.

3.2 Взаємодія Мамаївської громади з обласним центром

Обласний центр Чернівці має значний вплив на соціально-економічний розвиток Мамаївської територіальної громади. В дослідженні можна висвітлити ключові сфери, в яких вплив обласного центру був найбільш помітним:

Розвиток інфраструктури: Близькість громади до Чернівців сприяє покращенню доріг, транспортного сполучення та комунальних послуг у Мамаївській територіальній громаді. Покращення транспортного сполучення дозволило мешканцям отримати доступ до можливостей працевлаштування, охорони здоров'я та освіти в обласному центрі. Крім того, інвестиції в комунальне господарство підвищили загальний рівень життя.

Економічне зростання Чернівців також має позитивний вплив на Мамаївську територіальну громаду яка є прилеглою до міста, а отже вплив міста на громаду є досить відчутним, що призводить до збільшення ділової активності та можливостей працевлаштування.

Охорона здоров'я: Медичні заклади в Чернівцях позитивно вплинули на здоров'я та добробут мешканців Мамаївської громади. Близькість до цих закладів покращила доступ до медичних послуг, що призвело до покращення стану здоров'я та загальної якості життя.

Культурний обмін: Культурна активність обласного центру також сприяла соціально-економічному розвитку Мамаївської громади. Відвідування культурних заходів, фестивалів та мистецьких виступів у Чернівцях сприяло зміцненню почуття культурної ідентичності та гордості серед місцевих жителів, що сприяло збереженню та популяризації місцевих традицій та спадщини.

Туризм: Мамаївська територіальна громада отримала вигоду від зростання туристичної активності в Чернівецькій області. Місцеві визначні пам'ятки, природна краса та об'єкти культурної спадщини приваблюють відвідувачів, що призвело до створення економічних можливостей для місцевого бізнесу та членів громади.

Таким чином, близькість та вплив обласного центру, Чернівців, значно вплинули на соціально-економічний розвиток Мамаївської територіальної громади. Позитивні наслідки включають покращення інфраструктури, економічне зростання, збільшення людського капіталу, кращий доступ до охорони здоров'я, культурний обмін та туристичні можливості. Використовуючи ці переваги, громада Мамаївська громада може продовжувати рухатися до успішного майбутнього.

З вище викладеного, бачимо вагоме значення транспортного розташування на розвиток поселень громади. В процесі дослідження нами було обрано за титульне поселення смт Лужани, як населений пункт де мешкає 4870 осіб що складає 22,6% від загального населення громади та який розташований в центрі громади тому на нашу думку дані з цього поселення можна враховувати як медіанні відносно інших населених пунктів.

У процесі дослідження було проведено прикладний експеримент, метою якого стало визначення фактичного часу подолання відстані від автостанції №3 до населених пунктів, розташованих вздовж автошляху E85, що проходить територією громади. З цією метою здійснено поїздки маршрутом із фіксацією тривалості пересування громадським транспортом (автобусом) та приватним автомобілем. Отримані результати відображено на карті зон транспортної доступності (рис. 3.1) та (рис. 3.2). На карті кожна зона позначена максимальним та мінімальним значенням часу у хвилинали: максимальний час відповідає пересуванню громадським транспортом, мінімальний — поїздки легковим автомобілем. Різниця між цими показниками зумовлена істотно вищою середньою швидкістю приватного транспорту порівняно з автобусним, що безпосередньо впливає на рівень доступності до ключових населених

пунктів

громади.

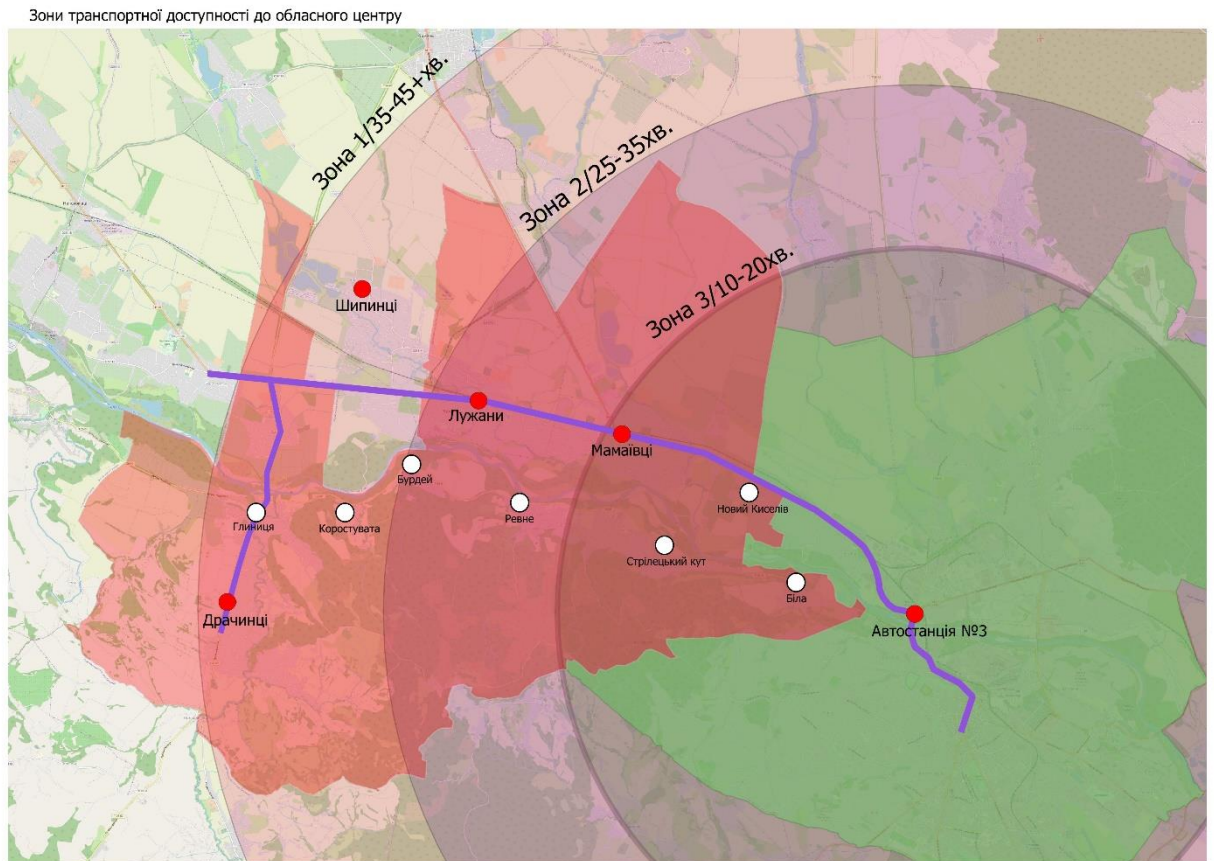

Рис. 3.1 Карта зон транспортної доступності

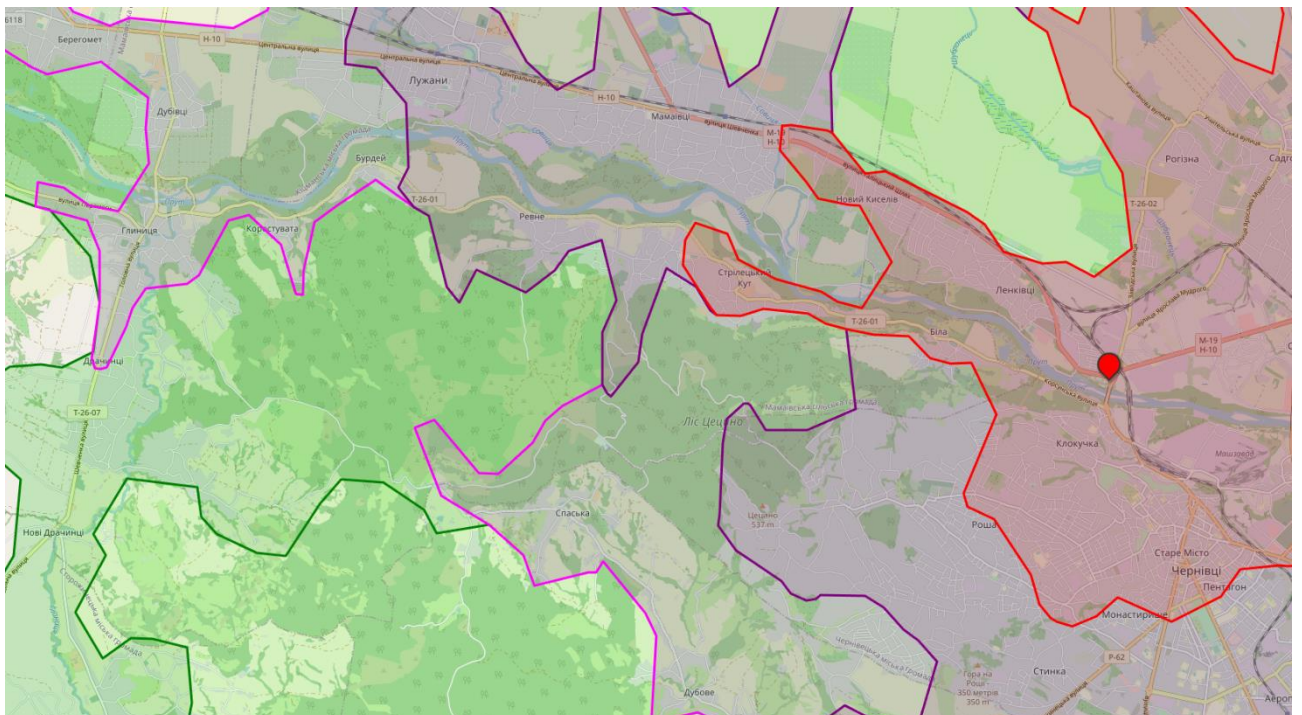

Рис. 3.2 Карта ізохрон транспортної доступності

На рис. 3.2 зображені дані з карти транспортної доступності побудовані на основі сервісу “OPENROUTESERVICE” який показав відносно схожі результати та підтвердив результати експерименту.

Отже, карти транспортної доступності дають досить чітке уявлення щодо транспортної доступності, а саме те що населення Мамаївської громади може добратись до обласного центру в діапазоні від 10 до 45 хв. Залежно від віддаленості від самого обласного центру.

Також в ході дослідження транспортної доступності було проведено анкетування населення містечка та відібрано дані які приведені нижче, вони є досить корисними для розуміння соціально-економічного положення громади та теми взаємодії громади з обласним центром.

Коротка характеристика, опис: Лужани - селище міського типу, розташоване на лівобережжі річки прут та по обох берегах річки Совиця в 13 км від обласного центру.

Соціальна характеристика респондентів. Станом на 2022 рік населення селища складає 4781 особу.

Який ваш віковий діапазон?

87 відповідей

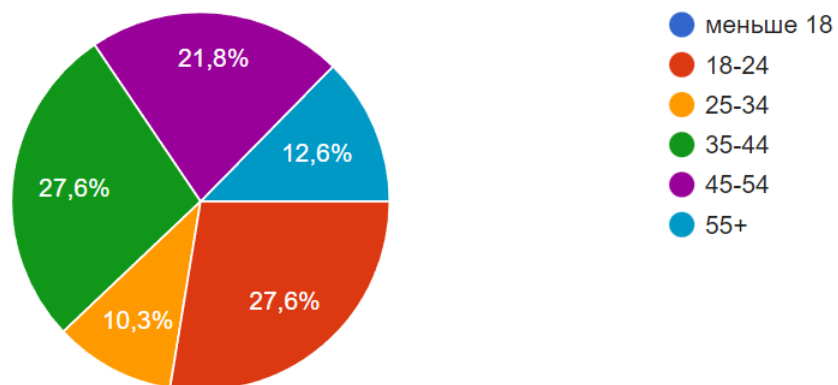

Рис. 3.3 Віковий розподіл респондентів

Виходячи з наданих даних, ми бачимо, що селище має різноманітний віковий діапазон: діти, підлітки, дорослі та люди похилого віку.

Вікова група з найбільшою кількістю населення - це особи у віці від 18 до 60 років, що становить 2749 осіб або значні 57,5% від загальної кількості населення. Це свідчить про те, що в селищі відносно велика кількість дорослих працездатного віку.

Наступною за чисельністю віковою групою є особи, старші 60 років, які становлять 784 особи або 16,4% населення. Це свідчить про те, що громада може створити рекреаційні зони для людей похилого віку, які шукають спосіб життя, орієнтований на пенсію або відпочинок.

Третьою за чисельністю віковою групою є діти віком від 6 до 18 років, які становлять 1309 осіб або 27,4% населення та діти у віці від 0 до 5 років, які налічують 239 осіб або 5,0% населення. Тобто третина всього населення громади молоде населення це свідчить про те, що громада може бути сімейно-орієнтованою, зі значною кількістю дітей шкільного та дошкільного віку

Який ваш сімейний стан?

87 відповідей

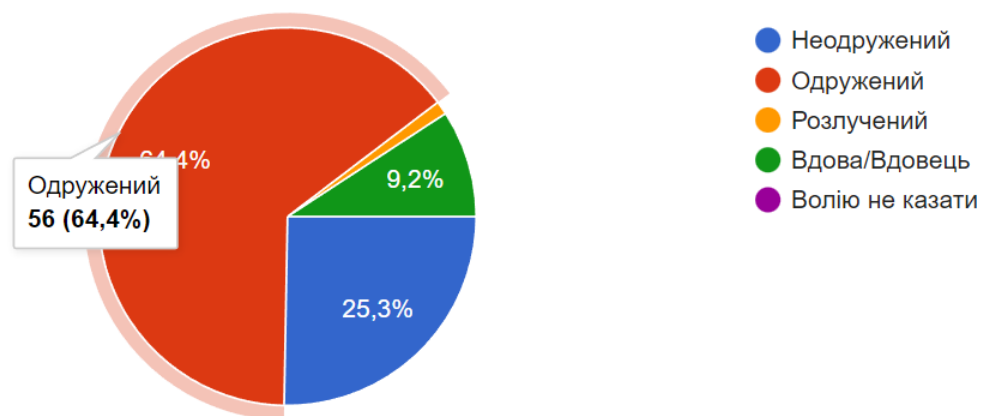

Рис. 3.4 Сімейний стан жителів громади

Відсоток одружених пар є досить великим в селищі та взагалі в громаді на це може впливати кілька факторів зокрема високий відсоток вірян яке є досить консервативним у своїх поглядах та шанує інститут сім'ї і також те що

населення є повністю сільським яке здебільшого теж консервативне у своїх поглядах на різні речі включаючи шлюби.

Яка ваша освіта?

87 відповідей

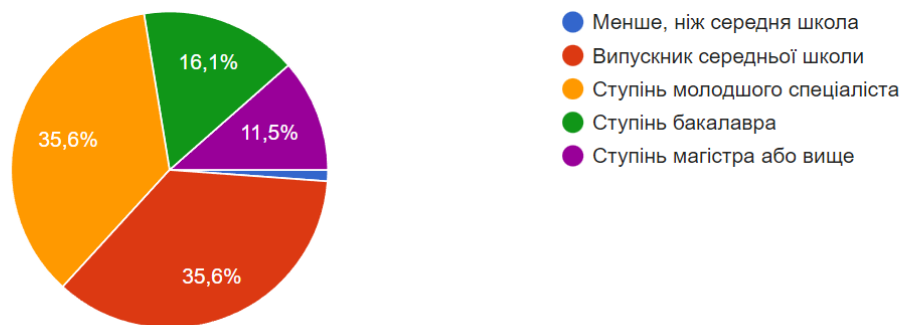

Рис. 3.5 Освітній рівень жителів селища

Освіта та людський капітал: Навчальні заклади та установи в Чернівцях відіграли важливу роль у розвитку людського капіталу Мамаївської громади. Доступ до вищої освіти, професійно-технічної підготовки та програм професійного розвитку забезпечив місцевих жителів необхідними навичками для участі в регіональному ринку праці та сприяння його розвитку.

З даних анкетування щодо розподілу населення за освітою відсоток людей які мають освіту вище середньої складає 63% з яких середню спеціальну мають 36%, а вищу освіту 28%, відсоток осіб які мають ступінь магістра складає 11% що є досить високим показником для сільського регіону такі показники можливі в більшій мірі завдяки близькому розташуванню громади до обласного центру що робить освіту професійну та вищу більш доступною для жителів громади. Високий рівень освіти формує в громаді якісну базу освічених людей різних сфер діяльності що в свою чергу формує якісний людський капітал. Це зростання людського капіталу має вирішальне значення для економічного розвитку та соціальної мобільності.

Ваша стать

87 відповідей

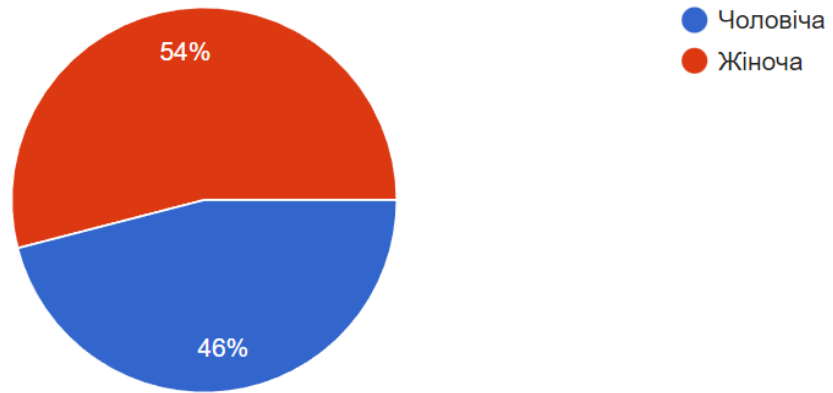

Рис. 3.6 Статеві показники жителів селища

Гендерний розподіл громади є відносно збалансованим, жінок дещо більше, ніж чоловіків. Однак різниця не є значною і свідчить про те, що гендерна нерівність не є суттєвою проблемою в громаді.

Зазвичай у випадку незначного дисбалансу на користь жінок, можливо, існують фактори, які сприяють меншій кількості чоловіків. Наприклад, чоловіки можуть бути більш схильні до ризикованої поведінки, що може призвести до вищого рівня смертності. Крім того, в деяких професіях або галузях можуть переважати жінки, що може призвести до більшої кількості жінок у складі робочої сили.

Викладене вище показало широкий спектр соціального складу респондентів. Як результат ми розглянули наступні характеристики соціально-економічної активності мешканців смт Лужани.

Ваше місце роботи?

57 відповідей

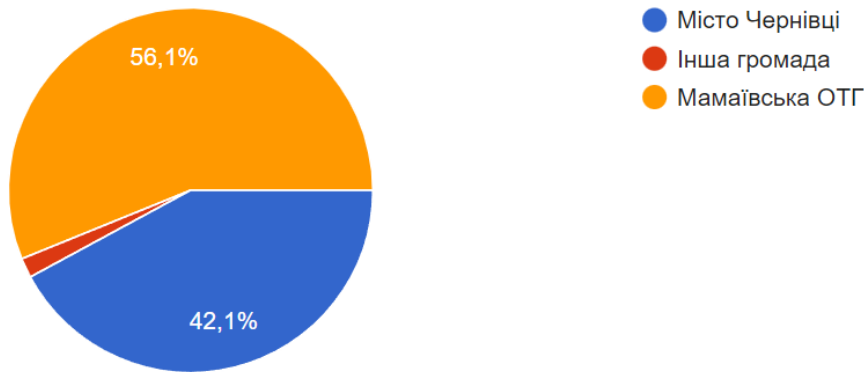

Рис. 3.7 Місце роботи жителів селища

Багато місцевих жителів знайшли роботу в обласному центрі виходячи з даних анкетування приблизно 42% жителів селища працюють в місті Чернівці та добираються до місця роботи власним транспортом та громадським транспортом в пропорції 60% на 40% з перевагою власного транспорту, а деякі з них відкрили власний бізнес або співпрацюють з чинними підприємствами.

Якщо ви працюєте в чернівцях то яким типом транспорту ви добираєтесь до роботи?

25 відповідей

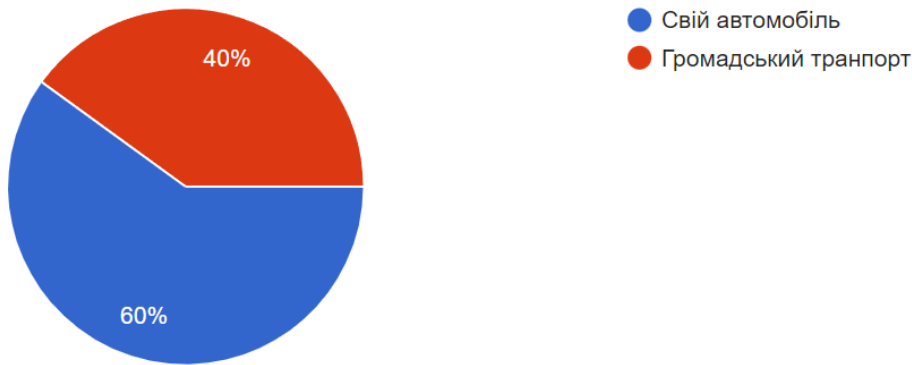

Рис. 3.8 Співвідношення використання типу транспорту

Таким чином нами підтверджено значення впливу обласного центру на населення Мамаївської ОТГ, на прикладі мешканців смт Лужан.

3.3 Оцінка потенціалу сталого розвитку Мамаївської громади

Сталий розвиток Мамаївської громади може бути розглянутий через декілька ключових аспектів, які включають соціальний прогрес, економічний розвиток, захист довкілля та ефективне управління ресурсами.

Мамаївська територіальна об'єднана громада знаходиться на шляху сталого розвитку, де важливою складовою є соціальна адаптація та інклюзія населення. Структура населення, яка складається з більшості сільського населення, свідчить про значну роль сільського господарства та малих та середніх підприємств у господарській діяльності громади. Різноманітний етнічний склад населення створює підґрунтя для культурного розмаїття та взаєморозуміння, що є ключовими аспектами соціальної стійкості та розвитку.

Мамаївська ОТГ проявляє зацікавленість у покращенні якості життя свого населення, що відображається у врахуванні різних потреб та інтересів різних соціальних груп. Забезпечення доступу до освіти, медичних послуг та соціальної підтримки для всіх верств населення є пріоритетом для громади. Крім того, розбудова інфраструктури та створення робочих місць можуть сприяти зменшенню міграційних процесів та збереженню різноманітності населення в громаді. Такий підхід сприяє формуванню стійкої соціальної бази для подальшого розвитку та процвітання громади.

Мамаївська об'єднана територіальна громада (ОТГ) є прикладом активного економічного розвитку в рамках сталого розвитку, завдяки диверсифікованій структурі економіки та наявності різноманітних джерел доходів. Економічно активні юридичні особи та значна кількість фізичних осіб-підприємців створюють основу для розвитку місцевої економіки, підтримуючи високий рівень зайнятості серед працездатного населення. Потенціал для розвитку промисловості та сільського господарства, зокрема через наявність вільних промислових приміщень та родючих земель, вказує на можливості для подальшого економічного розширення. Різноманітність секторів економіки, включаючи сільське господарство, промисловість,

торгівлю та послуги, забезпечує стабільність доходів громади та її економічну стійкість.

Інфраструктурний розвиток, зокрема у сферах транспорту та комунальних послуг, створює сприятливі умови для підприємницької діяльності та залучення інвестицій. Залізнична станція та добре розвинута мережа доріг з'єднують Мамаївську громаду з важливими економічними центрами, підвищуючи її логістичну привабливість та доступність для бізнесу. Наявність ефективних систем газо-, електро-, та водопостачання, а також каналізаційної мережі і зв'язку, підкреслює готовність громади до задоволення потреб сучасного бізнесу та життєдіяльності населення. Таким чином, Мамаївська ОТГ демонструє ключові аспекти економічної складової сталого розвитку через забезпечення економічного росту, розвитку інфраструктури, та підтримки різноманітності економічних секторів.

З метою втілення концепції сталого розвитку, Мамаївська громада приділяє значну увагу захисту довкілля та раціональному управлінню природними ресурсами. Ураховуючи, що громада об'єднує велику кількість населених пунктів зі значними земельними ресурсами, зосереджено зусилля на забезпеченні високого рівня життя населення, зберігаючи при цьому гармонійну взаємодію з природним середовищем. Значна частина працездатного населення громади зайнята в аграрному секторі, тому питання ефективного використання земельних ресурсів, водозабезпечення та збереження біорізноманіття набувають особливої актуальності. В контексті сталого розвитку, активізується робота щодо впровадження інноваційних агротехнологій, зменшення негативного впливу на довкілля, а також розробки та реалізації екологічних ініціатив, спрямованих на збереження природних ландшафтів та підвищення екологічної обізнаності серед мешканців.

Управління ресурсами в Мамаївській громаді охоплює не лише земельні, але й водні ресурси, поводження з відходами та енергетичну ефективність. Планування використання земельних ділянок, їх ефективне землеробство, впровадження зрошувальних систем та заходи щодо

запобігання ерозії ґрунтів відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки громади та збереженні її природного потенціалу на довгострокову перспективу. Реалізація програм збереження довкілля та управління ресурсами в контексті сталого розвитку є однією з головних стратегічних задач Мамаївської громади, що дозволяє не лише підвищити якість життя населення, але й забезпечити гармонійне співіснування людини і природи.

«Створення транспортно-туристичного хабу на території Мамаївської ОТГ». Проєкт "Створення транспортно-туристичного хабу в Мамаївській ОТГ" призначений для розв'язання проблем транспортного руху та розвитку туристичної інфраструктури в регіоні. Мета проєкту - покращити транспортну доступність та безпеку, а також створити комфортні умови для мешканців та туристів. Організацією-виконавцем є ГО "Перспективи ХХІ століття", а партнерами - бізнес, місцеві органи влади, поліція та інші зацікавлені сторони. Бюджет проєкту складає 1 386 270,00 грн, з яких 54% забезпечується внеском партнерів, а 46% - коштами гранту. Бенефіціарами проєкту є мешканці громади, користувачі транспорту, велосипедисти, туристи та гості регіону.

Цей проєкт має за мету забезпечення безперешкодної мобільності та сприяння переходу на сталі види транспорту через ефективну логістику, розвантаження автошляхів, створення авто- та велопарковок, місць очікування громадського транспорту з інформаційно-сервісним забезпеченням, та приведення транспортної інфраструктури у відповідність до міжнародних стандартів. Важливим елементом проєкту є створення «Дорожньої карти сталої мобільності», яка виступає базовим документом для модернізації місцевої інфраструктури.

Проєкт залучив широке коло партнерів, включаючи місцеву владу, представників бізнесу, комунальні підприємства, інтернет-провайдери, поліцію, неурядові організації, що забезпечило комплексний підхід до розв'язання поставлених завдань. В результаті реалізації проєкту вдалося

покращити логістику, знизити інтенсивність руху на автошляхах, забезпечити розвиток транспортної та туристичної галузей в громаді, а також підвищити рівень безпеки та доступності транспортних послуг для мешканців та гостей громади.

Успішне впровадження проєкту має потенціал для масштабування та застосування у схожих громадах, зокрема тих, що розташовані поблизу регіональних чи локальних туристичних маршрутів.

Реалізована ініціатива має значний соціальний вплив, зокрема, він підвищує рівень безпеки життя громадян, зменшує навантаження на довкілля, сприяє економічному розвитку через залучення туристів та покращення інфраструктури. Окрім того, проєкт робить внесок у розвиток місцевої культури та ідентичності через популяризацію автентичної кухні та культурних особливостей Буковини.

Проєкт також виявив здатність адаптуватися до змінних умов, зокрема, через виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, що змусило партнерів переглянути план дій та знайти альтернативні способи взаємодії та реалізації запланованих заходів. Це підкреслює важливість гнучкості та інноваційного підходу в управлінні проєктами, особливо в умовах невизначеності.

Сталість результатів проєкту забезпечується через взаємодію з широким колом партнерів, включно з місцевою владою, бізнесом, неурядовими організаціями та громадою, що забезпечує інтеграцію ініціативи в ширший соціально-економічний контекст. Інфраструктура, створена в рамках проєкту, передана на баланс комунального підприємства, забезпечуючи її довгострокове використання та обслуговування.

Проєкт має значний потенціал для масштабування та реплікації в інших регіонах, особливо в сільських громадах, що розташовані поруч з туристичними маршрутами. Це може сприяти розвитку місцевого туризму, створенню нових робочих місць та покращенню якості життя громадян. Важливим аспектом є також міжнародне співробітництво та інтеграція з

програмами ЄС, що відкриває нові можливості для залучення інвестицій та розвитку інноваційних технологій в транспортній інфраструктурі.

У підсумку, проєкт створення транспортно-туристичного хабу в Мамаївській громаді є прикладом ефективного використання міжсекторного партнерства для вирішення комплексних соціальних, економічних та екологічних проблем. Його успішна реалізація демонструє, як стратегічне планування, інноваційні рішення та широка участь зацікавлених сторін можуть сприяти сталому розвитку громад і створенню безпечного, доступного та зручного транспортного сервісу.

Сонячна електростанція (СЕС) Лужани.

Наземна сонячна електростанція СЕС Лужани розміщена в західній частині України

Рис. 3.9 Карта СЕС Лужани (Мамаївська ОТГ)

Сонячна електростанція (СЕС) Лужани розташована в західній частині України, у Кіцманському районі Чернівецької області. Вона була введена в експлуатацію у серпні 2020 року з встановленою потужністю 18.47 МВт.

Товариство з обмеженою відповідальністю "Кіцманська СЕС" є юридичною особою, відповідальною за функціонування електростанції.

Компанія отримала ліцензію на виробництво електроенергії 10 лютого 2021 року і набула Зеленого тарифу у розмірі 10.97 євроцентів у гривневому еквіваленті з 7 квітня 2021 року, що дало можливість ефективно використовувати сонячні ресурси та забезпечувати стабільне виробництво електроенергії.

Показники ефективності електростанції такі

- Коефіцієнт використання встановленої потужності склав 35.03%, що відображає середньоарифметичну фактичну потужність протягом 12 місяців в порівнянні з встановленою потужністю електроустаткування.
- Інсоляція, або середньорічна сума глобального опромінення на квадратний метр, становить 1390 кВт-год/м², отримана на основі супутникових даних.
- Зелений тариф складає 10.97 євроцентів за кВт-год.
- Станція здатна забезпечити від 4000 до 6000 домогосподарств електроенергією з наявних в громаді 7456 домогосподарств

За вказаними показниками, електростанція Лужани виявляється однією з найбільш продуктивних серед сонячних електростанцій в Україні, займаючи 87% частку серед електростанцій з нижчими показниками серед всіх відновлюваних джерел енергії. Проектувальником стала компанія "ЕНЕРГО-СИЛА", а генеральним підрядником виступило Товариство з обмеженою відповідальністю "СОЛАР СЕРВІС УКРАЇНА".

Сонячна електростанція Лужани не лише є ключовим джерелом чистої енергії для регіону, але і відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку Мамаївської громади. Цей проєкт має значний позитивний вплив на різні аспекти життя та економіку місцевого населення.

Завдяки цьому проєкту громада отримує доступ до чистої енергії, що зменшує залежність від традиційних джерел, таких як вугілля або газ. Це

допомагає знизити викиди парникових газів та забруднення навколишнього середовища, підвищуючи якість повітря та здоров'я місцевого населення.

Крім того, енергетична незалежність, забезпечена сонячною електростанцією, стимулює інвестиції та розвиток інновацій у регіоні, залучаючи нові бізнеси та ініціативи, спрямовані на підтримку сталого розвитку.

Виходячи з вище сказаного сонячна електростанція в селищі Лужани є ключовим проєктом для сталого розвитку Мамаївської громади, що сприяє забезпеченню чистої енергії, економічному зростанню та покращенню якості життя місцевого населення.

Анкетування населення громади щодо громадської залученості в життя громади.

В ході дослідження потенціалу сталого розвитку Мамаївської ОТГ було проведено анкетування в якому проводилось визначення громадської залученості в життя громади її мешканців. На мою думку, саме таке дослідження важливе оскільки громадська залученість та обізнаність є фундаментальним чинником для сталого розвитку громад в Україні, забезпечуючи відкрите, відповідальне та ефективне місцеве управління, особливо у контексті економічних, соціальних та екологічних викликів. Активна участь громадян у прийнятті рішень не тільки підвищує обізнаність про місцеві справи, але й сприяє прозорості та відповідальності влади, що є ідеальною основою для розв'язання місцевих проблем через діалог та співпрацю.

Залучення громадян до рішення специфічних проблем, таких як екологічна стійкість та соціальна справедливість, не лише сприяє покращенню місцевого довкілля, але й виховує почуття відповідальності за своє місце проживання. Це, своєю чергою, підтримує економічний розвиток, оскільки ініціативи, що мають підтримку громади, відображають реальні потреби

населення та спонукають до більшої участі та інвестицій в майбутнє громади, закладаючи міцну основу для їхнього процвітання.

При розгляді нижче поданого матеріалу дослідження варто враховувати, що це лише приблизні дані, оскільки 42 респонденти - занадто малий показник для певності результатів. Проте при цьому, такої кількості опитаних достатньо для загального розуміння тенденції громадської залученості в Мамаївській ОТГ.

Стать:

42 відповіді

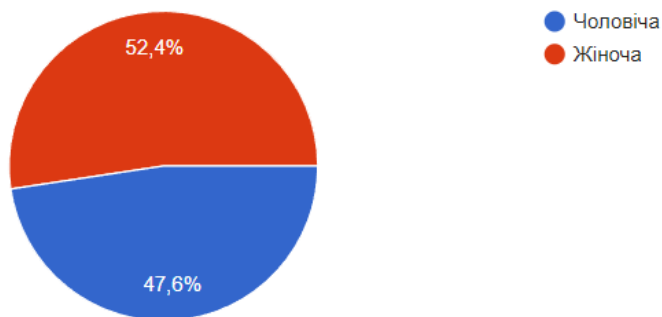

Рис. 3.10 Віковий розподіл респондентів

В ході анкетування респондентами виступили 52.4% жінок та 47.6% чоловіків, що в цілому відображає гендерну пропорцію в громаді.

Вік:

42 відповіді

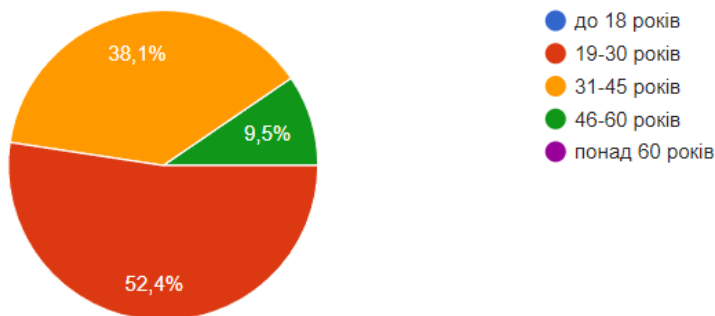

Рис. 3.11 Віковий розподіл респондентів

Серед опитаних значну частку зайняли представники молодого покоління віком від 19 до 30 років з часткою 52.4%, а представники старшого покоління, особи віком від 31 до 60 років, склали 47.6 відсотка.

Як ви оцінюєте загальну ефективність місцевого управління у вашій громаді?

42 відповіді

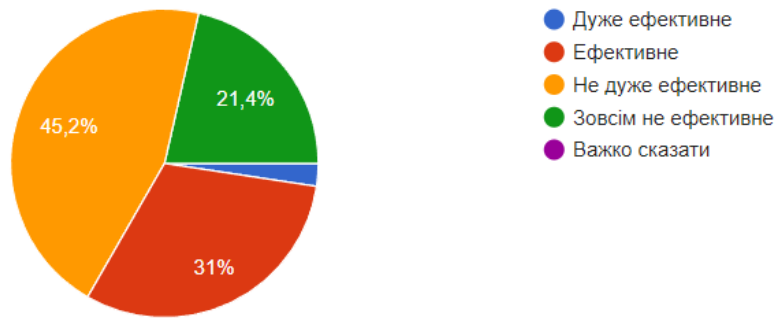

Рис. 3.12 Оцінка Ефективності місцевого самоуправління

З цих даних можна зробити висновок, що лише 31% респондентів вважають своє місцеве самоврядування певною мірою ефективним, тоді як 77.2% вважають його неефективним або дуже неефективним. Причини незадоволення у жителів громади можуть бути різноманітні. Серед них можуть бути високий рівень корупції в державі, що, в свою чергу, впливає на управління на місцях, поганий інфраструктурний розвиток та стагнюючі економічні показники. Загалом на відношення жителів до рівня управління значною мірою впливає загальна політична та економічна ситуація в державі.

На вашу думку, наскільки прозорими є процеси прийняття рішень у вашій громаді?

42 відповіді

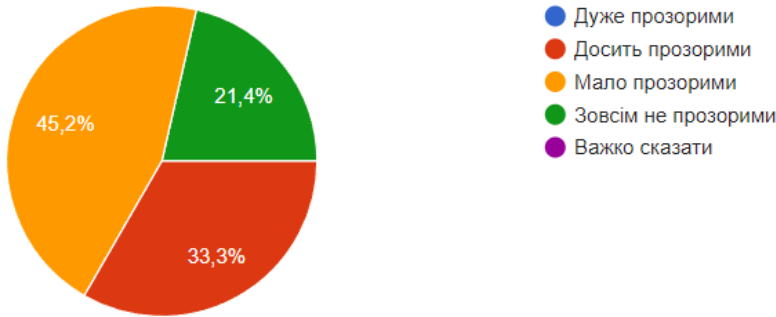

Рис. 3.13 Оцінка прозорості прийняття рішень

Чи відчуваєте ви, що маєте можливість впливати на рішення, що приймаються місцевою владою?

42 відповіді

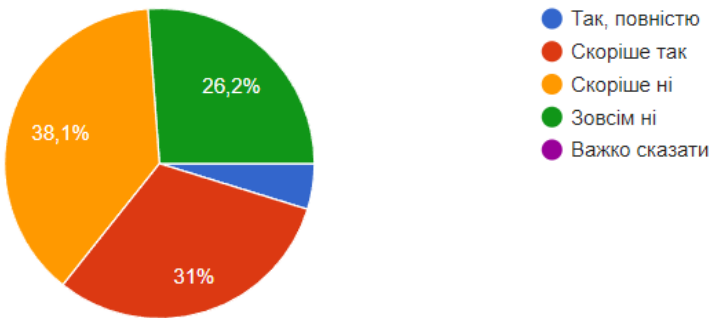

Рис. 3.14 Оцінка залученості жителів ОТГ до процесу прийняття рішень

Третина опитаних респондентів вважає, що процеси управління громадою є прозорими, а дві третини, навпаки, мають сумніви щодо прозорості управлінських рішень в громаді. Ситуація з можливістю впливати на рішення залишається такою ж, як і в попередній діаграмі: третина опитаних в цілому впевнена, що має можливість впливати на рішення в громаді, а решта опитаних мають деякі сумніви щодо такої можливості. Причини того, що дві третини респондентів сумніваються у прозорості управління, можуть включати недостатню відкритість, обмежений доступ до інформації, складність процедур, історичні випадки корупції або непотизму, неефективну

комунікацію та відсутність реального залучення громадськості в процес прийняття рішень.

Як часто ви берете участь у громадських слуханнях, зустрічах або інших формах громадської участі?

42 відповіді

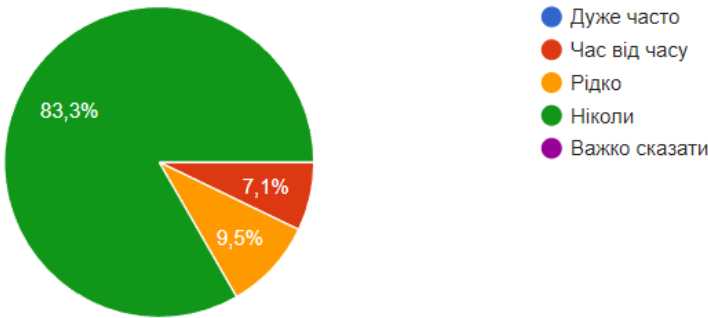

Рис. 3.15 Оцінка участі жителів громади в громадських зустрічах

Ситуація серед опитаних щодо того, чи відвідують вони громадські слухання та зустрічі управлінців громади, є такою, що абсолютна більшість, 83.3%, ніколи не відвідує подібні заходи, і лише 15% опитаних час від часу цікавиться подібними зустрічами.

Чи вважаєте ви, що участь громадян сприяє сталому розвитку вашої громади?

42 відповіді

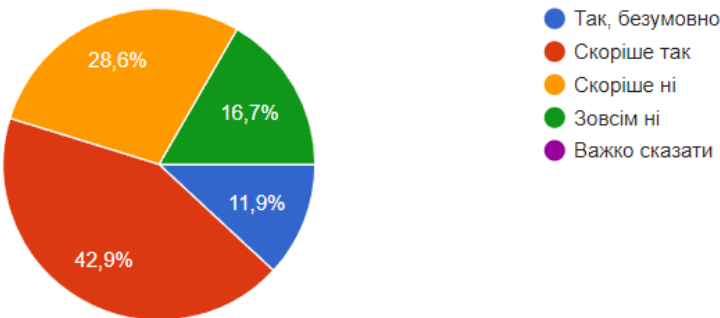

Рис. 3.16 Оцінка впливу жителів громади на її розвиток

Респонденти на питання про роль громадян в житті громади відповіли досить позитивно. Близько 50 відсотків вважають, що громадська участь

позитивно вплине на подальший розвиток громади, а інша половина налаштована скептично до участі громадян в управлінні ОТГ.

Які аспекти сталого розвитку, на вашу думку, потребують найбільшої уваги у вашій громаді? (можливо кілька варіантів відповідей)

42 відповіді

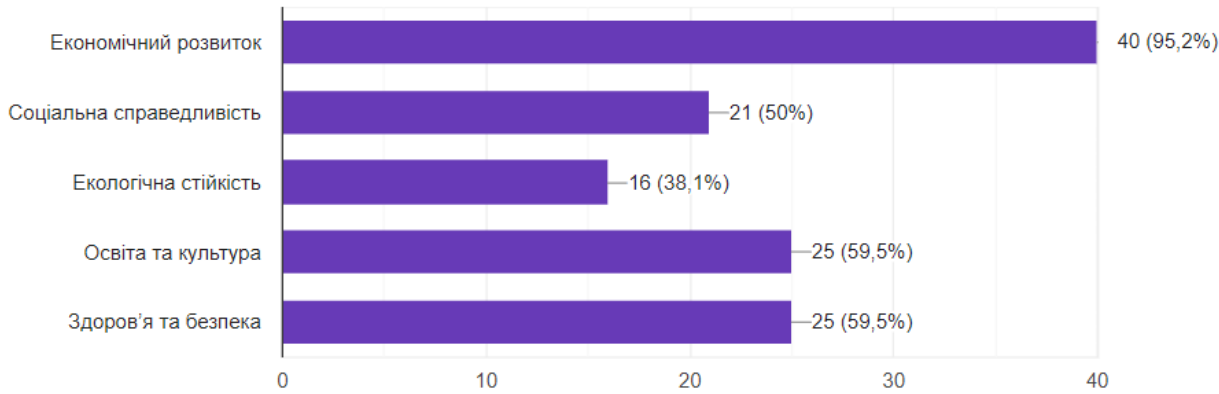

Рис. 3.17 Оцінка важливості аспектів сталого розвитку на сталий розвиток ОТГ

Серед аспектів сталого розвитку, які хвилюють жителів громади, явно домінує запит на економічне покращення ситуації в ОТГ, що хвилює 95% опитаних. Також важливими аспектами є освіта та медицина, такі аспекти цікавлять 60% опитаних. На останок, екологічний аспект є не дуже актуальним в громаді.

Чи існують у вашій громаді ініціативи або проекти, спрямовані на розвиток громади?

42 відповіді

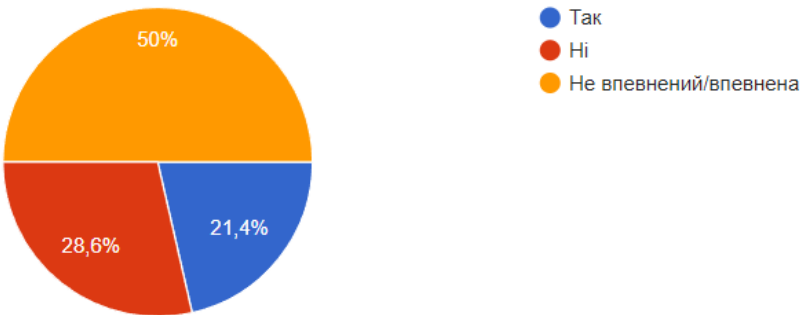

Рис. 3.18 Оцінка обізнаності щодо проєктів та ініціатив жителями громади

Під час анкетування 21,4% респондентів заявили про наявність ініціатив чи проєктів в їхній громаді, що спрямовані на розвиток, тоді як 28,6% не змогли назвати жодної такої ініціативи. Найбільш показовим є той факт, що 50% опитаних не мають чіткого уявлення про існування або відсутність розвиткових проєктів. Це може свідчити про недостатність інформування та взаємодії між громадою та місцевою владою, відчуття відчуженості жителів від прийняття рішень, та потребу у збільшенні прозорості управління та залучення громадян до діалогу про громадські ініціативи.

Проведене анкетування демонструє, що ефективність місцевого управління і роль громадської участі в прийнятті рішень, що стосуються життя громади та є частиною сталого розвитку, є актуальними питаннями для громад. Вивчення гендерного складу опитаних показує, що анкетування проведено з достатньо представницькою вибіркою, але варто враховувати, що старші покоління не так активно представлені, як молодші.

За результатами опитування можна зробити висновок, що більшість респондентів вважають місцеве самоврядування недостатньо ефективним. Це може бути пов'язано з низьким рівнем прозорості управлінських рішень, відсутністю можливостей громадян впливати на процеси управління та недостатнім інформуванням громади про розвиткові ініціативи.

Потреба у покращенні прозорості управління, активній участі громадян у процесі прийняття рішень та збільшенні інформованості про розвиткові проєкти є очевидною. Також важливо враховувати побажання громадян щодо напрямків сталого розвитку, таких як економічне покращення, освіта та медицина.

Результати дослідження підкреслюють необхідність подальшої роботи над зміцненням механізмів громадської участі в управлінні та підвищенням ефективності місцевого управління для досягнення сталого розвитку громад.

Висновок до Розділу 3

Третій розділ кваліфікаційної роботи, який має прикладний характер, став ключовим етапом дослідження і дозволив здійснити всебічну діагностику соціально-економічного стану Мамаївської територіальної громади як цілісної соціогеосистеми в умовах її взаємодії з обласним центром — містом Чернівці. На основі аналізу статистичних даних, документальних джерел, результатів соціологічного опитування та проведеного SWOT-аналізу було сформовано комплексне уявлення про функціонування громади, її ресурсний потенціал, виклики і можливості розвитку.

У підрозділі 3.1 здійснено детальний аналіз соціально-економічного стану Мамаївської громади. Встановлено, що громада демонструє позитивну динаміку у сфері демографічного зростання, що пов'язано з вигідним географічним розташуванням, високою міграційною привабливістю та наявністю якісної житлової забудови. Разом з тим, економічна структура громади залишається переважно аграрно-орієнтованою з поступовим розвитком сфери послуг і малого бізнесу. Промисловий потенціал виражений слабо, що формує потребу в диверсифікації господарства. Освітня та медична інфраструктура перебувають на середньому рівні, проте потребують модернізації. Збереження культурної спадщини, активність громади в проведенні локальних подій та взаємодія з бізнесом свідчать про сформований соціальний капітал як рушій розвитку.

Підрозділ 3.2 був присвячений вивченню характеру та глибини взаємодії Мамаївської громади з обласним центром. Виявлено, що просторовий вплив Чернівців є визначальним у багатьох сферах — передусім у трудовій міграції (велика частка працездатного населення громади працює саме в Чернівцях), у використанні інфраструктури (медичних, освітніх, культурних закладів), а також у торгово-сервісній діяльності. Така близькість до урбаністичного ядра створює умови для активної маятникової мобільності населення, розвитку субурбанізації, підвищення ринкової вартості землі та житла. Водночас спостерігається певна соціально-економічна асиметрія, що проявляється у

відтоку молоді та зростанні залежності від обласного центру. Це потребує розробки механізмів збалансованої співпраці на міжмуніципальному рівні.

У підрозділі 3.3 була проведена оцінка потенціалу сталого розвитку громади. З'ясовано, що Мамаївська громада має стійкий людський капітал, сприятливе природно-ресурсне середовище, вигідне географічне положення, значний рекреаційний та аграрний потенціал. SWOT-аналіз дозволив виявити сильні сторони громади — високу якість дорожнього сполучення, інвестиційну привабливість, розвинену соціальну інфраструктуру. До слабких сторін належать: недостатній рівень промислового розвитку, обмежені фінансові ресурси та фрагментарна стратегія просторового планування. До можливостей громади віднесено — залучення інвестицій, розвиток міжмуніципального співробітництва, модернізацію соціальних послуг. Серед загроз — демографічне старіння, екологічне навантаження через транспортний трафік та можлива інституційна нестабільність внаслідок змін у державній політиці.

Таким чином, практичне дослідження підтвердило, що Мамаївська громада перебуває на етапі активного переформатування під впливом урбанізаційного ядра — м. Чернівці, і водночас зберігає власну соціокультурну ідентичність та потенціал до самостійного розвитку. Її просторове положення створює унікальні можливості для комплексного розвитку — за умов належної стратегічної орієнтації, підвищення управлінської ефективності та поглиблення взаємодії з обласним центром на основі партнерських моделей співробітництва.

Отримані результати цього розділу становлять реальну аналітичну базу для формулювання обґрунтованих рекомендацій у наступному, заключному розділі, та можуть бути використані в управлінській практиці як орієнтир для стратегічного планування просторового та соціально-економічного розвитку громади.

РОЗДІЛ 4.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАМАЇВСЬКОЇ ГРОМАДИ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЇЇ ВЗАЄМОДІЇ З ОБЛАСНИМ ЦЕНТРОМ.

В цілому Мамаївська громада в Чернівецькій області розвивається позитивно, забезпечуючи стабільне соціально-економічне положення своїх жителів. Вона активно займається розвитком інфраструктури, освіти та медичних послуг. Інвестиційний клімат громади є привабливим для бізнесу, а зростання місцевого виробництва та торгівлі стимулює створення нових робочих місць.

Що стосується демографічного положення громади то переважна більшість населення є працездатним і його частка складає близько 60%, кількість молоді та літніх людей в громаді знаходиться в співвідношенні 2 до 1-го з перевагою в кількості молоді.

Населення громади є досить освіченим майже всі жителі громади закінчили як мінімум середню школу та здобули базову освіту на другому місті знаходяться випускники професійно технічних училищ які представляють майже третину населення громади, випускники вищих навчальних закладів займають четверть від всього населення громади.

Економічна ситуація в громаді є стабільною та має тенденцію на розвиток через збільшення інвестицій та вигідне географічне положення через територію громади проходить залізнична колія та міжнародна траса які є важливими торговими міжнародними шляхами.

Більша частина жителів отримує середню заробітну плату в районі 8-12 тис. грн що в цілому є дещо більше середніх показників по Чернівецькій області.

Мамаївська громада в Чернівецькій області розвивається позитивно, забезпечуючи стабільне соціально-економічне положення своїх жителів. Вона активно займається розвитком інфраструктури, освіти та медичних послуг. Інвестиційний клімат громади є привабливим для бізнесу, а зростання місцевого виробництва та торгівлі стимулює створення нових робочих місць.

У громаді плануються різноманітні соціальні проєкти, спрямовані на підвищення якості життя мешканців. Вони працюють над розвитком туристичної інфраструктури та приваблення інвестицій в громаду. Місцева влада активно залучається у співпрацю з міжнародними партнерами та отримує допомогу від Європейського Союзу для інвестицій у регіон.

Громада активно працює над підвищенням екологічної свідомості та охорони навколишнього середовища. Вони запроваджують різноманітні ініціативи, такі як відновлення зелених зон та облагородження рекреаційної території. Громада в цілому є привабливим місцем для ведення бізнесу та інвестицій.

Громада має потенціал для розвитку промисловості через вільні промислові приміщення, можливість виробництва мінеральної води та наявність місцевих компаній "Доллер Буковина" та "Індик Продукт", які забезпечують продукцію за меншою вартістю.

Соціально-культурний потенціал громади є достатньо потужним як в плані культурної спадщини, так і в плані рекреаційного потенціалу які дозволять в майбутньому зробити громаду потенційно привабливою для туристів. Для забезпечення побутових потреб населення в громаді шкіл та дошкільних закладів, амбулаторій, будинків культури, бібліотек, пожежних частин, та місць рекреації, та спорт майданчиків.

Загалом, громада добре обладнана, щоб забезпечити потреби мешканців та гостей. А багата історико-культурна спадщина робить її привабливим місцем для туристів.

З початком повномасштабної агресії Росії Мамаївська територіальна громада, попри відносну безпеку тилового розташування, зазнала суттєвих трансформацій у соціально-економічній, гуманітарній та управлінській сферах. Одним із ключових викликів стало забезпечення підтримки Збройних Сил України: у 2023 році громада виділила понад 22 мільйони гривень, що становить 23% власних доходів, на потреби армії, включаючи закупівлю дронів, техніки, амуніції та матеріальну допомогу військовим .

SWOT аналіз соціально-економічного положення мамаївської громади

1. Сильні сторони (Strengths): Активне впровадження проєктів та ініціатив, спрямованих на покращення соціально-економічного розвитку громади. Розвиток малого і середнього бізнесу, який за останні кілька років продемонстрував стійку тенденцію до зростання. Сприяння розвитку освіти та культури на рівні громади. Підвищена соціальна активність населення та збереження традиційних цінностей. Розширення контактів з інвесторами та покращення умов для бізнес-середовища. Присутність діючих підприємств на території громади, які забезпечують робочі місця. Наявність природно-рекреаційного потенціалу та історико-культурної спадщини. Позитивний імідж громади в регіоні.	2. Слабкі сторони (Weaknesses): Недостатні фінансові ресурси — надходження з державного бюджету та місцевих податків не перекривають усіх потреб громади. Неефективне використання земельних ресурсів — значна частина земель або не використовується, або використовується не за цільовим призначенням. Відсутність належної модернізації інфраструктури — зношеність газо- та електромереж, проблеми з водопостачанням і станом вуличних доріг. Низька інтенсивність залучення інвестицій у порівнянні з можливостями та ресурсним потенціалом громади. Відсутність доступу до сучасних технологій — рівень цифровізації установ і бізнесу залишається низьким. Дефіцит висококваліфікованих кадрів у деяких секторах. Слабка стратегічна комунікація між управлінськими структурами громади.
3. Можливості (Opportunities): Залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій через створення сприятливого інвестиційного клімату. Розвиток міжмуніципального співробітництва з обласним центром та сусідніми громадами. Створення кластерів (освітніх, культурних, туристичних, логістичних) на основі місцевого потенціалу. Розвиток зелених технологій, альтернативної енергетики, екологічного туризму. Залучення грантів і фінансування з міжнародних програм. Використання рекреаційного потенціалу для розвитку туризму. Проведення цифрової трансформації органів місцевого самоврядування.	4. Загрози (Threats): Демографічне старіння населення та еміграція молоді в обласний центр чи за кордон. Посилення соціально-економічної залежності від Чернівців (міграція робочої сили, витік податкових надходжень). Екологічне навантаження, спричинене транспортним трафіком і несистемним використанням ресурсів. Ризик політичної чи адміністративної нестабільності внаслідок змін державної політики або реформ. Недостатня інституційна спроможність для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. Зростання конкурентної боротьби за інвестиції між сусідніми громадами.

Водночас громада активно підтримувала родини військовослужбовців, організовувала заходи вшанування пам'яті загиблих, що свідчить про високий рівень патріотизму та згуртованості населення.

Гуманітарна ситуація також зазнала змін: громада прийняла значну кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), для яких було організовано консультації, соціальну підтримку та облаштовано шелтер для тимчасового проживання. Особливу увагу приділено вразливим категоріям населення, зокрема дітям з інвалідністю, для яких створено центр реабілітації та запроваджено соціальне таксі. Ці заходи стали можливими завдяки активній співпраці місцевої влади, громадських організацій та міжнародних партнерів.

Управлінські процеси в громаді адаптувалися до нових реалій: впроваджено цифрові сервіси, посилено комунікацію з мешканцями через соціальні мережі та офіційний вебсайт. Громада також долучилася до програм з підвищення доступності та безбар'єрності, що сприяє інтеграції ВПО та інших вразливих груп у соціальне життя громади. Загалом, Мамаївська громада демонструє високий рівень стійкості та адаптивності в умовах війни, активно підтримуючи як національні оборонні зусилля, так і забезпечуючи соціальний захист своїх мешканців.

Комплексне дослідження соціально-економічного становища Мамаївської громади на основі SWOT- та PEST-аналізу дало змогу сформулювати цілісне уявлення про внутрішні можливості та зовнішні впливи, що визначають поточний стан і перспективи розвитку території. SWOT-аналіз висвітлив сильні сторони громади, зокрема активність у впровадженні проєктів, розвиток бізнесу, збереження культурної спадщини, позитивну демографічну динаміку та налагодження партнерств. Водночас ідентифіковано низку внутрішніх проблем, серед яких домінують фінансова обмеженість, інфраструктурна зношеність, кадровий дефіцит, слабка цифровізація та неефективне використання ресурсів. Оцінка зовнішніх можливостей показала перспективи для залучення інвестицій, розвитку

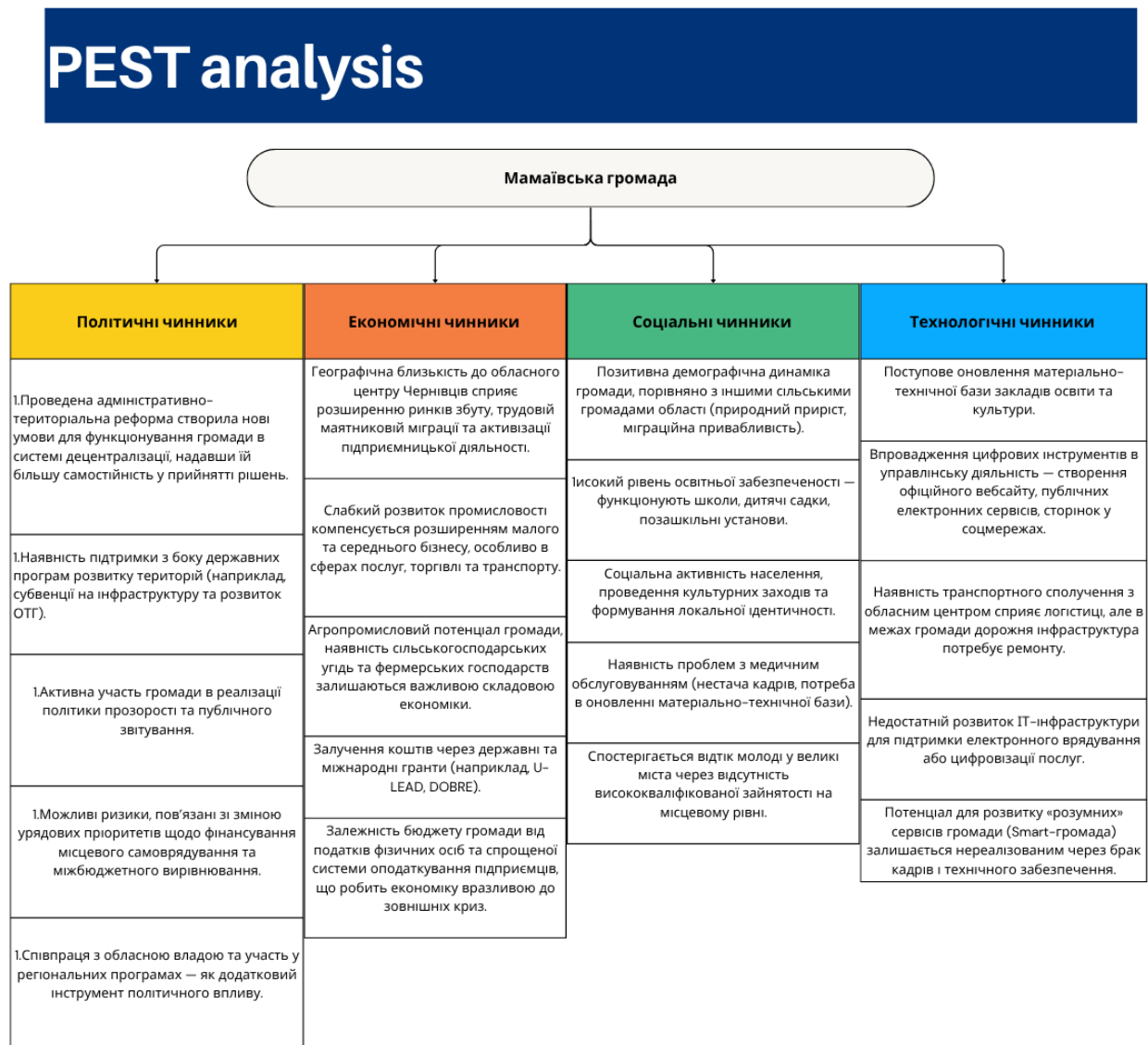

Рис. 4.1 PEST аналіз Мамаївської громади

туризму, кластерних ініціатив, цифрової трансформації, а також поглиблення співпраці з обласним центром. Проте громада стикається з реальними загрозами — демографічним старінням, екологічним навантаженням, посиленням залежності від Чернівців та конкуренцією за інвестиції.

PEST-аналіз, у свою чергу, дозволив деталізувати вплив макрорівневих політичних, економічних, соціальних і технологічних чинників. На політичному рівні громада користується перевагами децентралізації та держпрограм підтримки ОТГ, однак залишається вразливою до змін урядових пріоритетів. Економічні чинники засвідчують як вигідне просторове розташування й підприємницьку активність, так і залежність від нестабільних джерел фінансування. Соціальна складова показала відносну стабільність і розвиток у сфері освіти та культури, хоча проблеми з охороною здоров'я і трудовою міграцією залишаються актуальними. Технологічні аспекти потребують прискореної модернізації — громада лише частково реалізувала потенціал цифрових технологій та «розумної» інфраструктури.

Отже, сукупні результати аналізів свідчать, що Мамаївська громада має значний потенціал для розвитку, проте його реалізація можлива лише за умови стратегічного управління, послідовного усунення виявлених слабких сторін, активного використання зовнішніх можливостей і своєчасного реагування на потенційні загрози. Отримані дані можуть лягти в основу реалістичної стратегії соціально-економічного зростання громади на найближчі роки з фокусом на інноваційність, інклюзивність і сталий розвиток.

Тому для забезпечення сталого та квітучого майбутнього Мамаївська громада повинна зосередитися на збалансованих стратегіях розвитку, які зберігають її культурну ідентичність, захищають довкілля та забезпечують рівні можливості для всіх мешканців. Таким чином, громада зможе максимізувати переваги своїх відносин з обласним центром, мінімізуючи потенційні недоліки.

В Україні процес децентралізації створив нові можливості для місцевих громад взяти під контроль свій розвиток і формувати власне майбутнє. Однак

це вимагає докорінної зміни традиційних владних відносин і нової культури участі та співпраці. Недостатньо просто передати владу та ресурси на місцевий рівень, потрібно розширити права і можливості людей, сформувати у них почуття причетності та відповідальності за розвиток своїх громад.

Для повної реалізації економічного потенціалу Мамаївської об'єднаної територіальної громади можна зробити кілька кроків.

По-перше, громада може зосередитися на подальшому розвитку свого сільськогосподарського сектору, інвестуючи в сучасні сільськогосподарські технології та техніку. Це може призвести до підвищення продуктивності та якості продукції, що може привабити більше покупців і принести більше доходів громаді.

По-друге, громада може працювати над залученням більшої кількості підприємств, особливо в промисловому та виробничому секторах. Це можна зробити, просуваючи розташування громади, її інфраструктуру та наявні ресурси серед потенційних інвесторів. Громада також може розглянути можливість надання стимулів підприємствам, які вирішать відкрити свій бізнес у цій місцевості, наприклад, податкових пільг або доступу до фінансування.

По-третє, громада може продовжувати підтримувати наявний бізнес, надаючи підприємцям та їхнім працівникам можливості для навчання та розвитку. Це може сприяти підвищенню якості товарів і послуг, що пропонуються місцевим бізнесом, роблячи його більш конкурентоспроможним і привабливим для клієнтів.

Нарешті, громада може зосередитися на просуванні себе як туристичної дестинації, розвиваючи свої природні та культурні атракції. Це може включати інвестиції в інфраструктуру, таку як туристичні маршрути та кемпінги, а також просування місцевих фестивалів, заходів і традицій.

Мамаївська об'єднана територіальна громада має значний економічний потенціал, який можна реалізувати, інвестуючи в сільське господарство, залучаючи більше бізнесу, підтримуючи наявні підприємства та просуваючи

себе як туристичну дестинацію. Здійснивши ці кроки, громада може продовжувати зростати та процвітати, створюючи можливості для своїх мешканців та приваблюючи відвідувачів з усієї області та за її межами.

Для успішної реалізації згаданих вище кроків та реалізації економічного потенціалу Мамаївської об'єднаної територіальної громади важливим є залучення членів громади та зацікавлених сторін.

По-перше, громада може створити раду місцевого економічного розвитку, яка об'єднає представників різних секторів, включаючи бізнес, сільське господарство, туризм та владу. Ця рада може розробити стратегічний план, який окреслює цілі громади та визначає необхідні кроки для їх досягнення.

По-друге, громада може взаємодіяти з бізнесом та підприємцями, щоб зрозуміти їхні потреби та проблеми. Це може включати проведення опитувань, зустрічей з громадою та організацію фокус-груп. Розуміючи потреби місцевого бізнесу, громада може надавати цілеспрямовану підтримку, яка допоможе йому розвиватися та процвітати.

По-третє, громада може працювати над залученням інвесторів та партнерів з-поза меж громади. Це може включати партнерство з регіональними та національними організаціями економічного розвитку, участь у виставках і конференціях, а також просування переваг і можливостей громади серед потенційних партнерів.

По-четверте, громада може інвестувати в освітні та навчальні програми, які допомагають розвивати навички та знання її мешканців. Це можуть бути програми з управління бізнесом, сільського господарства, туризму та інших сфер, які мають відношення до економіки громади. Розвиваючи навички та знання своїх мешканців, громада може створити більш динамічну та стійку економіку, яка краще адаптується до мінливих обставин.

Нарешті, громада може сприяти співпраці та налагодженню зв'язків між її мешканцями та бізнесом. Це може включати організацію бізнес-зустрічей, підтримку місцевих торговельних асоціацій та створення програм

наставництва, які об'єднують досвідчених підприємців з молодими та перспективними підприємцями.

Що стосується близькості до обласного центру то після аналізу взаємовідносин між центром та периферією було визначено позитивні та негативні впливи на Мамаївську ОТГ.

Позитивний вплив.

1. Розвиток інфраструктури: Покращення доріг, транспортного сполучення та комунальних послуг, що покращило доступ мешканців до можливостей працевлаштування, охорони здоров'я та освіти в обласному центрі.

2. Економічний розвиток: Зростання економіки Чернівців призвело до збільшення ділової активності, можливостей працевлаштування та інвестицій у Мамаївську громаду.

3. Освіта та людський капітал: Доступ до вищої освіти, професійно-технічної підготовки та програм професійного розвитку в Чернівцях забезпечив місцеве населення навичками, необхідними для економічного розвитку та соціальної мобільності.

4. Охорона здоров'я: Покращення доступу до медичних закладів у Чернівцях сприяло покращенню стану здоров'я та загальної якості життя мешканців Мамаївської громади.

5. Культурний обмін: Культурна активність обласного центру сприяла формуванню почуття культурної ідентичності та гордості серед членів Мамаївської громади, що призвело до збереження та популяризації місцевих традицій та спадщини.

6. Туризм: Зростання туризму в Чернівецькій області принесло користь Мамаївській громаді через економічні можливості та промоцію місцевих визначних пам'яток.

Спираючись на розглянуті позитивні впливи, Мамаївська територіальна громада може і надалі використовувати можливості, надані Чернівцями, для

підтримання та прискорення соціально-економічного розвитку в майбутньому.

Хоча обласний центр Чернівці загалом позитивно впливає на соціально-економічний розвиток Мамаївської громади, існують також деякі **потенційні негативні аспекти, які слід враховувати.**

Залежність від обласного центру: Сильний вплив Чернівців може призвести до того, що громада Мамаївська ОТГ стане надмірно залежною від обласного центру в питаннях ресурсів, зайнятості та послуг. Це може зробити громаду вразливою до економічних коливань або політичних змін в обласному центрі.

Відтік мізків: Доступ до кращої освіти, можливостей працевлаштування та послуг у Чернівцях може спонукати деяких найталановитіших і найкваліфікованіших мешканців Мамаївської громади до переїзду, що призведе до відтоку мізків, який може стати на заваді місцевому розвитку.

Погіршення стану довкілля: Зростання економічної активності, розвиток інфраструктури та урбанізація в Мамаївській громаді під впливом Чернівців можуть призвести до погіршення стану довкілля. Це може включати забруднення повітря та води, втрату зелених насаджень та збільшення обсягів утворення відходів.

Зростання вартості життя: Зростаюча інтеграція з обласним центром може призвести до зростання вартості життя в Мамаївській громаді. Підвищений попит на житло, товари та послуги може призвести до зростання цін, що ускладнить для деяких мешканців підтримання поточного рівня життя.

Затори на дорогах та навантаження на інфраструктуру: Зростання трафіку та транспортних потреб, що виникають під впливом Чернівців, може створити навантаження на існуючу інфраструктуру в Мамаївській громаді, що призведе до заторів на дорогах та збільшення попиту на обслуговування та покращення.

Щоб пом'якшити ці потенційні негативні аспекти, громаді Мамаїв слід зосередитися на збалансованих і сталих стратегіях розвитку, які збережуть її

унікальну культурну ідентичність, захистять навколишнє середовище і забезпечать рівні можливості для всіх мешканців. Таким чином, громада зможе продовжувати отримувати вигоду від своїх відносин з обласним центром, мінімізуючи при цьому потенційні недоліки.

Отже, реалізація економічного потенціалу Мамаївської об'єднаної територіальної громади потребує спільного та інклюзивного підходу із залученням членів громади та зацікавлених сторін. Налагоджуючи партнерські відносини, інвестуючи в освіту та навчання, а також сприяючи співпраці, громада може створити квітучу та сталу економіку, яка принесе користь усім.

Висновок до розділу 4

У четвертому розділі були розроблені рекомендації, спрямовані на підвищення рівня соціально-економічного розвитку Мамаївської територіальної громади та посилення її взаємодії з обласним центром Чернівцями. Зокрема, визначено пріоритети у розвитку малого і середнього підприємництва, створенні сприятливого інвестиційного клімату та покращенні інфраструктури, що включає транспортне сполучення та комунальні послуги.

Окрему увагу приділено модернізації соціальної сфери — удосконаленню освітніх і медичних закладів, підтримці культурних ініціатив, які сприяють збереженню місцевої ідентичності і соціальній згуртованості громади. Також підкреслено важливість зміцнення партнерських відносин із обласним центром для ефективного використання ресурсів і реалізації спільних проєктів.

Запропоновані заходи мають системний характер і враховують внутрішній потенціал громади та зовнішні умови. Їхнє впровадження сприятиме сталому економічному зростанню, покращенню якості життя населення та забезпеченню соціальної стабільності.

Отже, рекомендації цього розділу становлять практичний інструментарій для органів місцевого самоврядування та партнерів громади,

який сприятиме стратегічному і збалансованому розвитку Мамаївської територіальної громади в умовах інтеграції з обласним центром.

ВИСНОВКИ

1. В ході виконання кваліфікаційної роботи було здійснено всебічне вивчення теоретичних основ наукового пізнання складових дослідження, а саме понять «територіальна громада», «соціально-економічний розвиток», «центр-периферійні відносини» та «сталий розвиток». Проведений аналіз наукових джерел та сучасних досліджень дав змогу чітко окреслити роль територіальних громад як базових одиниць місцевого самоврядування, що володіють широким спектром функцій, спрямованих на забезпечення розвитку місцевих територій. З'ясовано, що соціально-економічний розвиток є комплексним процесом, що включає взаємодію економічних, соціальних і екологічних чинників і вимагає збалансованого підходу для досягнення сталості розвитку. Розгляд теорії центр-периферія допоміг усвідомити специфіку просторової взаємодії між обласним центром і прилеглою громадою, що має ключове значення для формування розвитку території в умовах децентралізації.

2. Другим завданням дослідження було визначення чинників соціально-економічного розвитку Мамаївської територіальної громади. У результаті було встановлено, що основними факторами, які впливають на розвиток громади, є географічне розташування, природно-кліматичні умови, історико-культурна спадщина, рівень розвитку соціальної та транспортної інфраструктури, а також демографічні характеристики населення. Особливо важливим виявився вплив близькості до обласного центру — міста Чернівці, що забезпечує громаду доступом до розвиненої інфраструктури, ринків праці, освітніх і медичних послуг, а також створює можливості для активної економічної взаємодії та мобільності населення.

3. Третім ключовим завданням була комплексна оцінка соціально-економічного стану громади, що включала аналіз економічної активності, демографічної динаміки та культурних складових. Проведено аналіз потенціалу сталого розвитку, що базується на існуючих ресурсах та соціальній згуртованості населення. Результати дослідження виявили сильні сторони

громади, такі як розвинений аграрний сектор, наявність культурної спадщини та активна участь мешканців у громадському житті. Водночас визначено проблемні аспекти, серед яких недостатній рівень інфраструктурного розвитку, обмеженість інвестицій та певні демографічні виклики, що потребують цілеспрямованої уваги з боку місцевої влади.

4. На завершальному етапі дослідження було сформульовано перспективи подальшого соціально-економічного розвитку Мамаївської громади та розроблено конкретні рекомендації щодо їх реалізації. Зокрема, наголошено на необхідності посилення інтеграції громади у регіональну економіку через розвиток малого та середнього бізнесу, вдосконалення системи надання соціальних послуг, підтримку культурних та освітніх ініціатив, а також активізацію залучення інвестицій і впровадження інноваційних технологій у сільськогосподарську діяльність. Важливою також є координація взаємодії з обласним центром для створення сприятливих умов працевлаштування, підвищення мобільності населення та забезпечення рівного доступу до якісних послуг.

Таким чином, виконані дослідження повністю відповідають поставленим у вступі завданням і закладають наукову основу для подальшого стратегічного планування та реалізації заходів, спрямованих на сталий розвиток Мамаївської територіальної громади. Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення і можуть бути використані органами місцевого самоврядування, регіональними аналітичними центрами, а також дослідниками для подальшого вивчення процесів соціально-економічного розвитку територіальних громад у зоні впливу обласних центрів.

Список використаних джерел

1. Функціональні повноваження територіальних громад - https://pidru4niki.com/15660212/pravo/funktsiyi_povnovazhennya_teritorialnih_gromad
2. Європейська хартія місцевого самоврядування - https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейська_хартія_місцевого_самоврядування?useskin=vector
3. Алфьоров С. В. Територіальна громада: поняття, ознаки, проблеми функціонування в Україні. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1. С. 47-50.
4. Альошина Н. М. Поняття й ознаки територіальної громади. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. № 11. С. 173–180
5. Батанов О. В. Функції територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право». Київ, 2000. 20с.
6. Видрін І. В. Територіальний колектив як суб'єкт місцевого самоврядування (державно-правовий аспект) / І. В. Видрін // Вісті вищих навчальних закладів. Серія "Правознавство". - 1992. - № 4. - С. 89-90.
7. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України / АН України, Ін-т укр. археогр., Ін-т історії України / М. С. Грушевський. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 59–60.
8. Дністрянський М. Периферійність соціального розвитку віддалених депресивних районів України як чинник електоральної активності населення. Вісник Львівського університету. Серія: Географічна. 2007. Вип. 34. С. 83-89
9. Крестовська Н. М. Правовий вимір незавершеної урбанізації в Україні. Правове життя сучасної України: матеріали міжнар. науково-практичної конференції, присв. ювілею академіка С. В. Ківалова: у 2-х томах. Одеса: Юридична література, 2014. Т. 2. С. 35-37.

10. Мельник Д. М. Теоретичні засади формування територіальних громад: імплементація світового досвіду в Україну. *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 33–38.
11. Мельничук О. С. Периферія у сучасній українській державі та її правове оформлення. *Правова держава: щоріч. наук. пр.* 2015. № 19. С. 24-29.
12. Немець Л.М. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні: [монографія] / Л.М. Немець, Я.Б. Олійник, К.А. Немець – К.; Х.: РВВ ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2003. – 160 с.
13. Патицька, Х. О. "Теоретичні засади визначення центр-периферійних взаємодій в умовах соціально-економічної диференціації регіонального розвитку." (2020).
14. Пилипенко І. О. Механізми формування суспільно-географічних периферій в контексті динамічних концепцій регіонального розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 162. С. 23-27.
15. Пилипенко І. Центр-периферійна організація суспільства та адміністративно-територіальна реформа / І. Пилипенко // *Економічна та соціальна географія*. - 2015. - Вип. 3. - С. 44-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esg_2015_3_9.
16. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні (Розд. VII) [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.
17. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
18. Сохецька А.В. Інституційні фактори економічного зростання в умовах переходу України до ринку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / А.В. Сохецька. – Л., 2006. – 20 с.

19. Сушинський О. І. Місцеве самоврядування в Україні : концептуальні засади статусу та діяльності виконавчих органів / О. І. Сушинський. – Л. :АФІША, 2003, – С. 48–49.
20. Телебенєва Є., Барило І. Соціально-економічний розвиток регіону як об'єкт суспільно-географічного дослідження. Часопис соціально-економічної географії. 2015. Випуск 19 (2). С. 152-156. DOI:<https://periodicals.karazin.ua/socecongeo/article/view/4707/4285>.
21. Тимошик Я. М. Дихотомія «центр-периферія» в концепції державотворення Стейна Роккана. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2009. № 839. С. 66-72.
22. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: [навч. посіб.] / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
23. Франко І. Що таке громада і чим би вона повинна бути? / І. Франко // Збір. творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1985. – Т. 44. – Кн. 2. – С. 175.
24. «Наше спільне майбутнє» Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН, 1987 р. URL:<http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>.
25. Порядок денний на XXI століття. URL:<https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf>.
26. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. URL:<http://www.uaopravo.net/akty/authority-resolution/akt9pvqm2x.htm>.
27. Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку. URL:http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl2000.s
28. Кухар В.П. Проблеми України – перехід до сталого розвитку. URL: http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/stat_98/98_3_1.htm.
29. Гринів Л.С. Концептуальні засади просторової парадигми екологічно збалансованої економіки. Регіональна економіка. № 4. С. 54–63.

30. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки. Київ: Чорнобиль інтерінформ, 2004. 336 с.
31. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації. Луцьк: Вид-во «Надстир'я», 2001. 528 с.
32. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень. Економіка України. № 1. С. 36.
33. Безуглий О. В. Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку : автореф. дис. ... канд. Наук з держ. упр. : 25.00.04. Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2008. 20 с.
34. Патинська М.М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність : збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 32–33.
35. Федірко Б. О. Сучасний стан та напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. № 6. С. 18–22.
36. Заячук М.Д. Формування та геопросторова організація фермерства України (теорія та практика суспільно-географічного дослідження): дис. д-ра геогр. наук: спец. 11.00.02 – економічна і соціальна географія / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2016. – 462 с.

ДОДАТКИ

1. Посилання на анкету: “Анкета про населення та демографічну ситуацію в Мамаївській ОТГ” <https://forms.gle/VJGwtftUec78wm6N9>
2. Посилання на анкету: “Анкета для оцінки ефективності місцевого управління та ролі громадської участі в прийнятті рішень, що стосуються сталого розвитку” <https://forms.gle/4hGMNpxMjdFDNXJX9>